

Formularz oceny przeglądu śródkresowego w perspektywie 2021-2027

1. Formularz został przygotowany przez Departament Strategii Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej **w celu ujednolicenia i koordynacji oceny** z przeglądu śródkresowego programów w perspektywie 2021-2027.
2. Formularz zostanie wykorzystany **przez Instytucje Zarządzające programami krajowymi i regionalnymi do przekazania niezbędnych informacji związanych z procedurą przeglądu śródkresowego** (ocena, opis zmian programu wraz z proponowaną alokacją kwoty elastyczności, zmieniony program albo uzasadnienie braku zmian programu i potwierdzenie dotychczasowej alokacji kwoty elastyczności) w systemie zarządzania funduszami w UE (System for Fund Management in the European Union (SFC).
3. Formularz odnosi się do wszystkich obowiązkowych elementów oceny przeglądu śródkresowego, opisanych w art. 18 rozporządzenia 2021/1060¹.
4. **Punkt I. część A** zostanie przygotowana przez **Departament Strategii Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej** przy współpracy z właściwymi resortami, w tym: Ministerstwem Rozwoju i Technologii odpowiadającym za koordynację Semestru Europejskiego, Ministerstwem Klimatu i Środowiska odpowiadającym za Krajowy Plan na rzecz Klimatu i Energii, Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (we współpracy z Ministerstwem Zdrowia oraz Ministerstwem Edukacji Narodowej) odpowiadającym za Europejski filar praw socjalnych. Wkład przygotowany przez Departament Strategii zostanie przekazany Instytucjom Zarządzającym. Instytucje Zarządzające mogą uzupełnić wkład w tych punktach, gdzie należy wskazać dodatkowe informacje mające wpływ na ocenę programu i stanowiące uzasadnienie dla proponowanych zmian/braku zmian.
5. **Punkt I. część B** wypełniają Instytucje Zarządzające programami uwzględniając specyfikę swoich programów.
6. **Punkt II.** wypełniają Instytucje Zarządzające programami, które wprowadzają zmiany do programów, w powiązaniu z wynikami oceny z punktu I. części A i B.
7. **W punkcie III.** należy załączyć zmieniony program, odpowiadający opisowi z punktu II.
8. **Punkt IV.** wypełniają Instytucje Zarządzające programami, które nie wprowadzają zmiany do programu, w powiązaniu z wynikami oceny z punktu I. części A i B.
9. Sugeruje się stworzenie syntetycznej i możliwie krótkiej oceny w ramach przeglądu śródkresowego.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej

I. Ocena wyniku przeglądu śródkresowego na podstawie art. 18 ust. 1 rozporządzenia 2021/1060

CZĘŚĆ A

Wkład do oceny w ramach przeglądu śródkresowego na podstawie art. 18 ust. 1 rozporządzenia 2021/1060

1. Nowe wyzwania wskazane w stosownych zaleceniach dla poszczególnych krajów przyjętych w 2024r.

Dodatkowe informacje:

- opis zaleceń i wnioski dla Umowy Partnerstwa i programów polityki spójności

I. Zalecenia Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski

16 lipca 2024 r. Rada uzgodniła zalecenia dla poszczególnych państw członkowskich (tzw. *Country Specific Recommendations* – CSR), w tym dla Polski. Zalecenia zostały oficjalnie przyjęte przez Radę 21 października 2024 r. Przyjęcie zaleceń stanowi końcowy etap cyklu Semestru Europejskiego, który jest corocznym procesem koordynacji polityk gospodarczych i budżetowych w UE. Tegoroczne zalecenia dla Polski to:

Zalecenie 1 (CSR 1)

Terminowe przedłożenie średniookresowego planu budżetowo-strukturalnego. Ograniczenie – zgodnie z wymogami zreformowanego paktu stabilności i wzrostu – wzrostu wydatków netto w 2025 r. do wskaźnika umożliwiającego obniżenie deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do określonej w Traktacie wartości odniesienia wynoszącej 3 % PKB oraz utrzymanie długu sektora instytucji rządowych i samorządowych na ostrożnym poziomie w średnim okresie. Poprawienie efektywności wydatków publicznych, w tym przez lepsze ukierunkowanie świadczeń społecznych, a także większą przejrzystość planowania inwestycji i powszechniejsze stosowanie znormalizowanych procedur oceny i wyboru projektów. Zapewnienie adekwatności przyszłych świadczeń emerytalnych i stabilności systemu emerytalnego, m.in. przez wprowadzenie środków służących podwyższaniu rzeczywistego wieku przejścia na emeryturę i przez reformę preferencyjnych systemów emerytalnych.

Zalecenie 2 (CSR 2)

Wzmocnienie zdolności administracyjnych w zakresie zarządzania planem odbudowy i zwiększania odporności, przyspieszenie inwestycji i utrzymanie tempa wdrażania reform. Nadrobienie pojawiających się opóźnień, aby umożliwić kontynuowanie szybkiej i skutecznej realizacji planu odbudowy i zwiększania odporności, w tym rozdziału REPowerEU, oraz zapewnić zakończenie reform i inwestycji do sierpnia 2026 r. **Przyspieszenie wdrażania programów polityki spójności. W kontekście przeglądu śródkresowego – dalsze koncentrowanie się na uzgodnionych priorytetach, podjęcie działań w celu lepszego wspierania i integracji obywateli państw trzecich, przy**

jednoczesnym uwzględnieniu możliwości oferowanych przez inicjatywę „Platforma na rzecz technologii strategicznych dla Europy” w zakresie poprawy konkurencyjności.

Zalecenie 3 (CSR 3)

Podjęcie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w rynku pracy grup defaworyzowanych, w tym przez poprawę jakości domowej i środowiskowej formalnej opieki długoterminowej oraz dostępu do takiej opieki. Wspieranie konkurencji w procedurach udzielania zamówień publicznych przez poprawę ich efektywności i zmniejszenie uciążliwości, zwłaszcza dla MŚP. Wspieranie inwestycji prywatnych przez propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw.

Zalecenie 4 (CSR 4)

Podjęcie działań w celu przyspieszenia stopniowego wycofywania paliw kopalnych w sektorze ciepłowniczym przez przejście na energię ze źródeł odnawialnych. Poprawienie polityk w zakresie ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów wodnych w celu zapewnienia długoterminowego zrównoważonego charakteru sektorów, które są zależne od usług ekosystemowych.

II. Wnioski dla Umowy Partnerstwa i programów polityki spójności 2021-2027

Z punktu widzenia oceny w tym punkcie, najistotniejsze znaczenie ma Zalecenie nr 2 a przede wszystkim jego druga część dotycząca polityki spójności. Wskazuje ono przede wszystkim na **przyspieszenie wdrażania programów polityki spójności** jako generalną rekomendację dla Polski między innymi w związku z opóźnieniem rozpoczęcia wdrażania funduszy europejskich 2021-2027.

W przypadku perspektywy 2021-2027 proces ogłaszania naborów oraz oceny wniosków o dofinansowanie nie został zainicjowany w styczniu 2021 r., gdyż w tym czasie nie były przyjęte kluczowe unijne akty prawne umożliwiające uruchomienie wyżej wymienionych procesów. Rozporządzenie ogólne 2021/1060 zostało przyjęte dopiero w czerwcu 2021 rok, czyli pół roku po "formalnym" rozpoczęciu perspektywy. W przypadku poprzedniego okresu programowania 2014-2020 analogiczne rozporządzenie zostało przyjęte jeszcze w grudniu 2013 roku.

Legislacyjne opóźnienia po stronie unijnej skutkowały późniejszym zatwierdzeniem przez Komisję Europejską programów krajowych i regionalnych: w perspektywie 2014-2020 większość z nich została przyjęta w grudniu 2014 roku, to jest pod koniec pierwszego roku wdrażania, natomiast w perspektywie 2021-2027 *gros* programów zostało zatwierdzonych dopiero w grudniu 2022 r., czyli pod koniec drugiego roku wdrażania.

Od tego czasu do 31 grudnia 2024 r. w ramach krajowych i regionalnych programów uruchomiono 2 344 nabory o dofinansowanie projektów o budżecie w kwocie 237,3 mld zł. Beneficjenci złożyli 47 478 wniosków o dofinansowanie. Kwota wydatków kwalifikowalnych wyniosła 379,9 mld zł, zaś dofinansowanie: 293,1 mld zł. Podpisano 11 432 umowy o dofinansowanie. Kwota wydatków kwalifikowalnych w zakontraktowanych projektach wyniosła 142,1 mld zł, z czego 112,3 mld zł (34,8% alokacji) stanowi wkład UE.

Warto przypomnieć, że w analogicznym momencie poprzedniej perspektywy finansowej (tj. w 21 miesięcy po zatwierdzeniu wszystkich programów operacyjnych) mieliśmy podpisane umowy angażujące 73,1 mld złotych wkładu unijnego, co stanowiło równowartość 23,8% alokacji programów operacyjnych na lata 2014-2020. Bezsprzecznie dokonaliśmy zatem znacznie większego postępu we wdrażaniu programów niż w poprzednim okresie programowania.

Do 31 grudnia 2024 r. zarejestrowano wydatki o wysokości 27,1 mld zł w części dofinansowania. Składają się na nie kwoty z wniosków o płatność oraz udzielonych, ale nierozliczonych jeszcze zaliczek. Do Komisji Europejskiej przekazano wnioski o płatność opiewające na kwotę wydatków kwalifikowalnych: 20,6 mld zł, co pozwoliło na zawnioskowanie o refundację wydatków w kwocie 3,9 mld euro w części dofinansowania UE (tj. 5,3% alokacji).

Należy podkreślić, że proces ogłaszania naborów, analizy i oceny wniosków o dofinansowanie oraz podpisywania umów o dofinansowanie **odbywa się płynnie**. Nie zostały zidentyfikowane żadne opóźnienia po stronie instytucji zaangażowanych we wdrażanie funduszy unijnych, które mogłyby postawić pod znakiem zapytania terminowe i prawidłowe wydatkowanie alokacji.

W kolejnych miesiącach **spodziewane jest przyspieszenie procesu wydatkowania i rozliczeń**. Zainteresowanie wnioskodawców otrzymaniem wsparcia ze środków unijnych widoczne w znacznej liczbie i wartości złożonych wniosków o dofinansowanie, co przekłada się sukcesywnie na wzrost liczby i wartości podpisywanych umów o dofinansowanie. W kolejnym kroku umowy przełożą się na wzrost wydatków: najpierw ponoszonych na poziomie beneficjentów a następnie wykazywanych we wnioskach o płatność składanych do Komisji Europejskiej.

W Zaleceniu nr 2 w kontekście przeglądu śródkresowego zwraca się uwagę na **dalsze koncentrowanie się na uzgodnionych priorytetach**. Zgodnie z motywem nr 21 CSR ważne jest, aby Polska inwestowała w innowacyjną i inteligentną transformację gospodarczą oraz zacieśniała współpracę między środowiskiem naukowym a przedsiębiorstwami. Przyspieszenie zielonej transformacji i odchodzenie od węgla wymagają działań obejmujących zwiększenie produkcji czystej energii, zwiększenie inwestycji w produkcję technologii neutralnych emisyjnie, zmniejszenie zużycia energii i zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza. Ważne jest inwestowanie w umiejętności cyfrowe i ekologiczne. Nadal priorytetem jest niwelowanie różnic terytorialnych w dostępie do wysokiej jakości i przystępnej cenowo opieki nad dziećmi.

Kontynuowanie uzgodnionych priorytetów w polityce spójności wpisuje się również w realizację rekomendacji zawartych w Zaleceniu nr 3 oraz Zaleceniu nr 4. Zalecenie nr 3 wskazuje bowiem w kwestii spójności społecznej na zwiększenie uczestnictwa osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy, poprawę dostępu do domowej i środowiskowej formalnej opieki długoterminowej oraz poprawę jej jakości, a w kwestii spójności gospodarczej na wspieranie konkurencji w zamówieniach publicznych przez poprawę ich efektywności i zmniejszenie uciążliwości, zwłaszcza dla MŚP, jak również propagowanie cyfryzacji przedsiębiorstw. Natomiast Zalecenie nr 4 koncentruje się na przechodzeniu na energię odnawialną w sektorze ciepłowniczym oraz - w szerszym ujęciu – na poprawę polityk w zakresie ochrony i zrównoważonego wykorzystania zasobów wodnych.

Oprócz kontynuowania działań w zakresie uzgodnionym przy programowaniu, Zalecenie nr 2 w kontekście przeglądu wskazuje również na **wzmocnienie działań w celu lepszego wspierania i integracji obywateli państw trzecich** oraz wzięcie pod uwagę możliwości oferowanych przez inicjatywę „Platforma na rzecz technologii strategicznych dla Europy” (STEP) w zakresie poprawy konkurencyjności.

W związku z tym w drugiej części motywu nr 21 CSR zachęca się, aby w ramach śródkresowego przeglądu programów polityki spójności po pierwsze zwrócić większą uwagę na inwestycje w systemy wsparcia dla obywateli państw trzecich oraz na możliwości kompleksowego wspierania ich

integracji, w związku z bezprecedensowym napływem uchodźców z Ukrainy do Polski. W tym kontekście należy wskazać, że w ramach programów polityki spójności finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus przewidziano realizację szeregu działań w zakresie integracji społeczno-ekonomicznej obywateli państw trzecich, zarówno na poziomie województw (w ramach programów regionalnych), jak i na poziomie krajowym (w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 - FERS). Interwencja w programach regionalnych skupia się na bezpośrednim wsparciu dla cudzoziemców, w tym obywateli Ukrainy, między innymi poprzez dostarczanie usług, które pozwolą im na lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie (m.in. kursy języka polskiego, szkolenia z zakresu wartości i kultury polskiej, szkolenia zawodowe, dostarczanie praktycznych informacji dotyczących różnych aspektów życia w Polsce). Wsparcie odbywa się w szczególności z wykorzystaniem wypracowanego wcześniej modelu Centrum Integracji Cudzoziemców (tzw. „one-stop shop”). Z kolei działania na poziomie krajowym obejmują wypracowanie oraz wdrożenie dostosowanego do zapotrzebowania systemu obsługi cudzoziemców przez publiczne służby zatrudnienia oraz wspieranie procesów zarządzania migracjami zarobkowymi w celu lepszego wykorzystania potencjału migrantów zarobkowych i wsparcia pracodawców poszukujących pracowników cudzoziemskich. Dodatkowo w ramach FERS uruchamiane jest działanie wspierające edukację formalną dzieci i młodzieży z Ukrainy w polskich szkołach. Celem jest utrzymanie 30 tysięcy nowych uczniów z Ukrainy w szkołach. Wsparcie to obejmować będzie m.in. dofinansowanie zatrudnienia asystentów międzykulturowych, szkolenia dla nauczycieli oraz wsparcie psychologiczno-pedagogiczne dla uczniów z Ukrainy. Uwzględniono również badania na temat dostosowania polskiego systemu edukacji do potrzeb dzieci z doświadczeniem migracyjnym. Wnioski z przygotowania i realizacji tych działań oraz ocena ewentualnych potrzeb ich rozszerzenia lub zmiany powinny być przedmiotem przeglądu programów.

Po drugie zgodnie z motywem nr 21 CSR, Polska może również wykorzystać inicjatywę STEP do wspierania transformacji swojej gospodarki, szczególnie w zakresie czystych i zasobooszczędnych technologii. W przypadku inicjatywy STEP Polska od momentu ogłoszenia inicjatywy była zainteresowana optymalnym zaprogramowaniem instrumentu, co przełożyło się na aktywny udział w jego negocjacjach. W ramach polityki spójności programy krajowe i regionalne przeprowadziły analizę możliwości wprowadzenia priorytetów STEP do programów. Ostatecznie żaden program nie zdecydował się na złożenie propozycji zmian w związku z uwzględnieniem priorytetu STEP do 31 sierpnia 2024 roku. Nie wyklucza to jednak możliwości uwzględnienia priorytetu dotyczącego STEP w trakcie prac prowadzonych nad zmianą programów w trakcie przeglądu śródkresowego.

Na wszystkie wyżej wymienione obszary wsparcia, jako kluczowe w przeglądzie śródkresowym, wskazuje również ramka nr 4 w Sprawozdaniu krajowym na 2024 r. dotyczącym Polski.

Podsumowując, działania przewidziane w ramach Umowy Partnerstwa (UP) oraz programów ją realizujących, w dużej mierze **odpowiadają na obszary wskazane w ww. Zaleceniach**. W kontekście przeglądu śródkresowego konieczne jest zatem **skupienie się na dotychczas przyjętych priorytetach** odpowiadających na główne rekomendacje zawarte w CSR a zmiany powinny być wprowadzane przede wszystkim tam, gdzie identyfikowane są trudności we wdrażaniu działań. W szczególności podczas przeglądu śródkresowego należy przeanalizować programy pod kątem występowania czynników spowalniających wdrażanie, a w przypadku ich identyfikacji podjąć działania w celu zminimalizowania ich negatywnego oddziaływania.

2. Postępy w realizacji zintegrowanego krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu (biorąc również pod uwagę treść załącznika nr 8 „Sprawiedliwa transformacja w kierunku neutralności klimatycznej” do Sprawozdania krajowego na 2024 r. dotyczącego Polski).

Dodatkowe informacje:

- informacje na temat wkładu we wdrażanie krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu;

- wpływ przeglądu krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu, w tym jego zmienionych celów w zakresie energii i klimatu na realizację Umowy Partnerstwa, ewentualnie na realizację programu.

Kontekst ogólny

UP jest zgodna z kierunkami rozwoju i partycypuje do celów wskazanych w Krajowym Planie w dziedzinie Energii i Klimatu (KPEiK), który powstał w oparciu o rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu.

Programy polityki spójności są zgodne z zaleceniami Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski (CSR) z 2024 r. Uwzględniają zalecenie 4. dotyczące rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii oraz podjęcie działań w celu przyspieszenia stopniowego wycofywania paliw kopalnych w sektorze ciepłowniczym. Szczególne znaczenie w kontekście realizacji tego zalecenia mają programy krajowe FEnIKS, FENG, FEPW oraz 16 programów regionalnych.

Transformacja energetyczna w Polsce jest procesem dynamicznym, który nabiera tempa w odpowiedzi na globalne wyzwania związane ze zmianami klimatu oraz zobowiązania wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej. Polska, tradycyjnie uzależniona od węgla jako głównego źródła energii, od kilkunastu lat zaczyna intensywnie rozwijać produkcję energii z alternatywnych źródeł, dążąc do zróżnicowania swojego miksu energetycznego i zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii (OZE). W ostatnich latach zauważalne są znaczące postępy w tej dziedzinie. Rozbudowa mocy wytwórczych z energii wiatrowej, zwłaszcza w sektorze lądowym oraz dynamiczny rozwój fotowoltaiki, zarówno na poziomie wielkoskalowym, jak i prosumenckim, wskazują na rosnącą rolę OZE w polskim systemie energetycznym. Wzrost liczby instalacji fotowoltaicznych w domach i przedsiębiorstwach, wspierany przez liczne programy dotacyjne, przyczynia się do decentralizacji produkcji energii i zwiększenia samowystarczalności energetycznej obywateli. Polska podejmuje również kroki w kierunku integracji nowoczesnych technologii magazynowania energii oraz rozwija mechanizmy Demand Side Response (DSR), które zwiększają elastyczność systemu elektroenergetycznego. Jednocześnie rośnie zainteresowanie wykorzystaniem wodoru jako nośnika energii, co może stać się kluczowym elementem przyszłego, niskoemisyjnego miksu energetycznego. Transformacja energetyczna w Polsce jest wspierana przez krajowe i europejskie strategie oraz plany, takie jak Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu (KPEiK), które wyznaczają cele redukcji emisji gazów cieplarnianych i zwiększenia udziału OZE. Dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku wymaga kontynuacji i intensyfikacji wysiłków, jednak dotychczasowe osiągnięcia pokazują, że Polska jest na właściwej drodze do zrównoważonej i bezpiecznej przyszłości energetycznej.

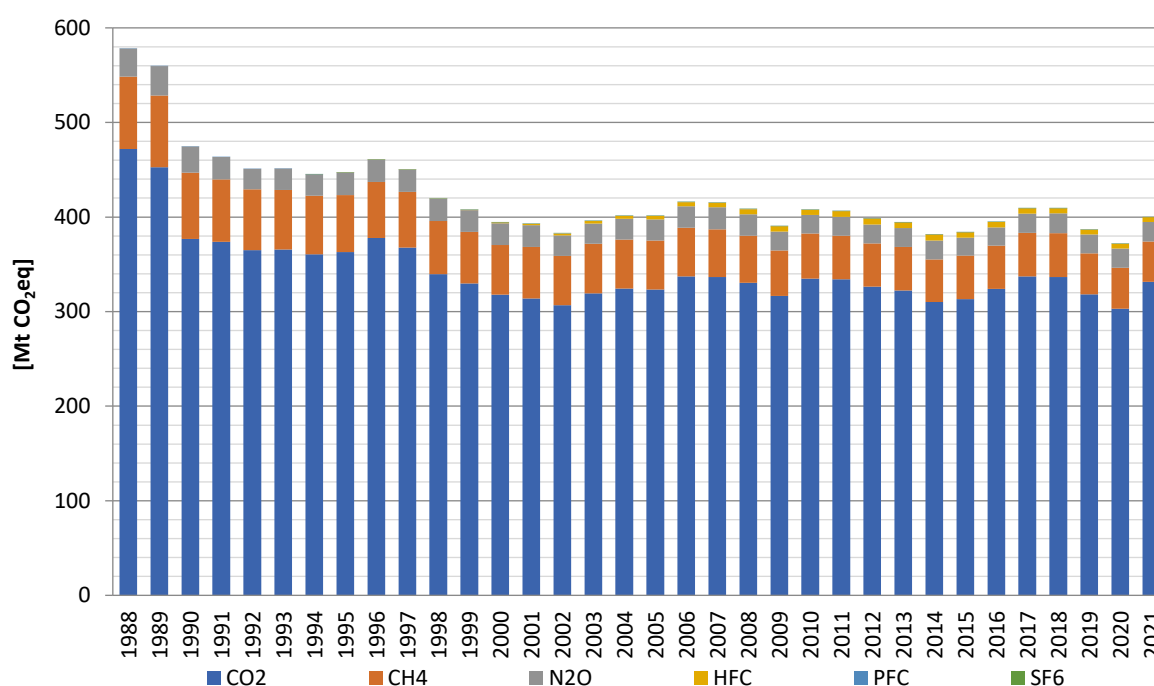
I. Redukcja emisji gazów cieplarnianych

Krajowa emisja gazów cieplarnianych wykazuje ogólnie trend spadkowy, przy czym od 2000 r. można mówić o bardzo łagodnym tempie tego spadku, w tym występują lata, w których następuje niewielki wzrost emisji. Dominującą rolę w emisji krajowej odgrywa dwutlenek węgla, którego udział w 2021 r.

wyniósł 82,9%. Udział metanu i podtlenku azotu jest znacznie mniejszy i wynosi odpowiednio: 10,7% i 5,2%. Fluorowane gazy przemysłowe (tzw. F-gazy) mają niewielki udział w krajowej emisji gazów cieplarnianych (łącznie ok. 1,3%), przy czym w Polsce nie odnotowano emisji NF3.

W 2021 r. całkowita emisja gazów cieplarnianych w Polsce (z uwzględnieniem emisji pośredniej CO₂ i wyłączeniem emisji i pochłaniania gazów cieplarnianych z LULUCF – użytkowanie gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwo), przeliczona na ekwiwalent CO₂, wynosiła 399,94 Mt CO₂eq i była mniejsza o 30,8% od emisji w roku bazowym 1988. Wielkość emisji z uwzględnieniem LULUCF w roku 2021 wynosiła 379 842,88 Mt CO₂eq i była mniejsza w stosunku do roku bazowego o 32,25%. We wszystkich kategoriach źródeł zanotowano spadek emisji w stosunku do roku 1988. Największy spadek w emisji GHG zanotowano w kategoriach: 5. *Odpady*, 3. *Rolnictwo* i 1. *Energia* (odpowiednio o 74,4%, 32,0% i 29,9%).

Poniższy wykres przedstawia Emisje gazów cieplarnianych w latach 1988-2021.

Źródło: KOBIZE, IOŚ-PIB

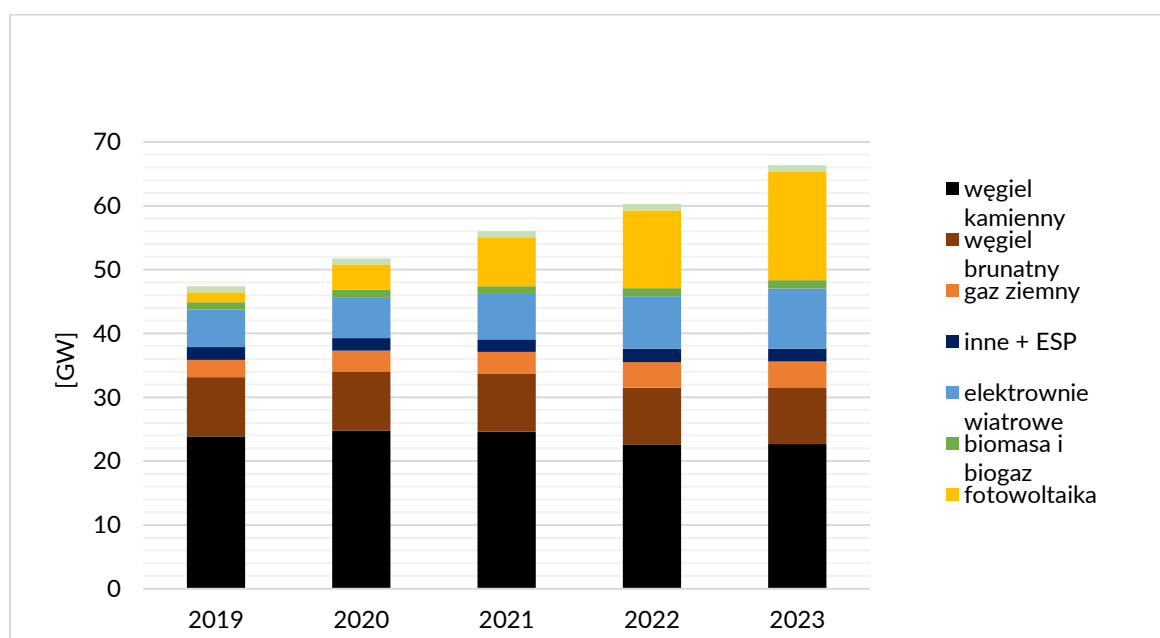
II. Elektroenergetyka i OZE

Dążąc do zróżnicowania swojego miksu energetycznego Polska poczyniła w ostatnich latach znaczące postępy w zmniejszaniu uzależnienia od węgla jako głównego źródła energii oraz w intensywnym rozwoju alternatywnych źródeł, zwłaszcza z odnawialnych źródeł energii (OZE). Na przestrzeni lat 2022-2023 odnawialne źródła energii zwiększyły swój udział w krajowym miksie energetycznym z 21% do 27%, podczas gdy udział węgla skurczył się z 70 % do 61%, osiągając najniższy poziom w ponad 100-letniej historii polskiej elektroenergetyki. Co istotne, zmiany w zakresie struktury miksu energetycznego wpłynęły również na zmiany w zakresie spadku wydobycia węgla, który w ostatnich latach kształtował się następująco 2021 – 55 mln ton, 2022 – 52, 8 mln ton, 2023 – 48,4 mln ton.

W Polsce sukcesywnie postępuje proces transformacji sektora elektroenergetycznego w kierunku zwiększenia wykorzystania źródeł odnawialnych. W okresie od 2019 do 2023 r. nastąpił wzrost mocy zainstalowanej w KSE z poziomu ok. 47 GW do poziomu ok. 66 GW. Największy udział w zwiększeniu

mocy zainstalowanej odnotowały odnawialne źródła energii, głównie w wyniku przyłączeń generacji fotowoltaicznej (w szczególności mikroinstalacji prosumenckich). Na koniec 2023 r. moc zainstalowana źródeł odnawialnych wynosiła niemal 29 GW, co stanowiło ponad 43 % mocy zainstalowanej w KSE i oznaczało wzrost mocy zainstalowanej źródeł odnawialnych o ok. 27 % w stosunku do roku poprzedniego. Dynamiczny rozwój mocy wytwórczych opartych o odnawialne źródła energii wpływa na strukturę produkcji energii elektrycznej. Tak duże zainteresowanie energetyką odnawialną wynika m.in. z obniżenia kosztów instalacji systemów odnawialnych źródeł energii, a także programów wsparcia finansowego (przykładem jest program Mój Prąd).

Poniższy wykres przedstawia moc zainstalowaną w KSE [GW] w latach 2019-2023 w podziale na technologie wytwarzania energii.

Źródło: Opracowanie MKiŚ na podstawie danych z ARE. S.A pochodzących z danych statystycznych publicznej statystyki

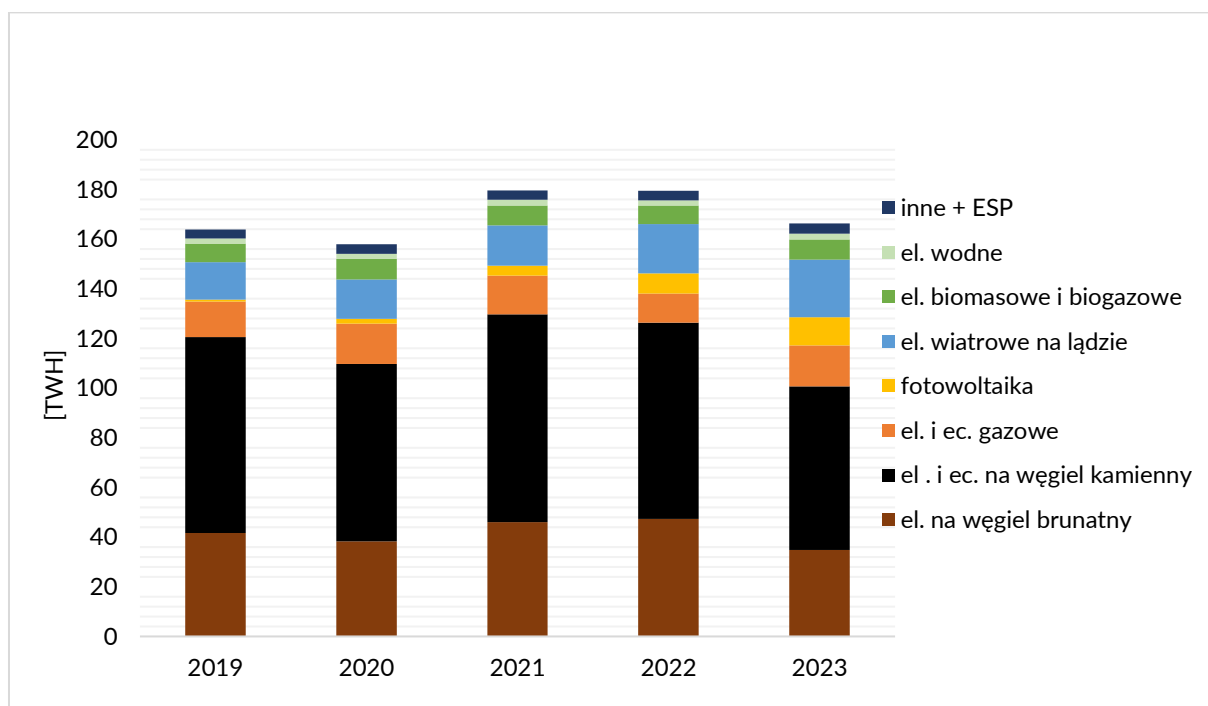
Poniższa tabela przedstawia moc zainstalowaną w KSE [GW] w latach 2019-2023 w podziale na technologie wytwarzania energii wraz z dynamiką przyrostu rok do roku.

[GW]	2019	2020	2021	2022	2023	dynamika 2019 vs 2020 [%]	dynamika 2020 vs 2021 [%]	dynamika 2021 vs 2022 [%]	dynamika 2022 vs 2023 [%]
węgiel kamienny	23,9	24,8	24,6	22,6	22,6	103,8%	99,4%	91,8%	100,2%
węgiel brunatny	9,3	9,3	9,1	8,9	8,9	100,0%	97,4%	98,4%	99,7%
gaz ziemny	2,7	3,2	3,4	4,0	4,1	119,5%	105,8%	117,0%	101,5%
inne + ESP	2,0	2,0	2,0	2,1	2,0	100,0%	100,0%	105,0%	97,3%
elektrownie wiatrowe	5,9	6,4	7,1	8,2	9,4	108,0%	111,5%	115,9%	114,3%
biomasa i biogaz	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3	101,7%	101,1%	106,8%	102,3%
fotowoltaika	1,5	4,0	7,7	12,2	17,1	259,1%	193,9%	158,6%	140,0%
elektrownie wodne	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	100,3%	100,3%	100,1%	100,1%
paliwa kopalne	37,8	39,3	39,1	37,6	37,6	103,8%	99,5%	96,2%	100,1%
OZE	9,5	12,5	16,9	22,7	28,7	130,6%	135,9%	133,7%	126,9%
Suma	47,4	51,8	56,0	60,3	66,4	109,2%	108,3%	107,5%	110,1%
Udział OZE	20,14%	24,10%	30,24%	37,60%	43,30%				

Źródło: Opracowanie MKiŚ na podstawie danych z ARE. S.A pochodzących z danych statystycznych statystyki publicznej

Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w Polsce stale rośnie – w latach 2019-2023 wzrosła o 78%. Udział OZE w produkcji energii elektrycznej ogółem w tym okresie wzrósł z 15,5% do 27,1%. W 2023 roku energia elektryczna z OZE produkowana była przez poszczególne technologie w następujących proporcjach: elektrownie wodne 5,3%, elektrownie wiatrowe 51,5%, elektrownie fotowoltaiczne 25,3%, biopaliwa stałe 17,9%. O ile ze źródeł odnawialnych największy wzrost mocy zainstalowanej w latach 2019-2023 odnotowały elektrownie fotowoltaiczne, to elektrownie wiatrowe pozostały największym źródłem energii odnawialnej pod względem wielkości produkcji, generując ponad połowę energii elektrycznej z OZE.

Poniższy wykres przedstawia produkcję energii elektrycznej [TWh] w latach 2019-2023 w podziale na technologie wytwarzania energii

Źródło: Opracowanie MKiŚ na podstawie danych z ARE. S.A pochodzących z danych statystycznych publicznej

Poniższa tabela przedstawia produkcję energii elektrycznej [TWh] w latach 2019-2023 w podziale na technologie wytwarzania energii wraz z dynamiką przyrostu rok do roku.

[TWh]	2019	2020	2021	2022	2023	dynamika 2019 vs 2020 [%]	dynamika 2020 vs 2021 [%]	dynamika 2021 vs 2022 [%]	dynamika 2022 vs 2023 [%]
el. i ec. na węgiel kamienny	78,9	71,4	83,7	79,0	65,9	90,6%	117,2%	94,4%	83,4%
el. na węgiel brunatny	41,7	38,3	46,0	47,3	34,8	91,7%	120,2%	102,8%	73,5%
el. i ec. gazowe	14,3	16,2	15,6	11,7	16,5	113,5%	96,4%	75,0%	140,5%
inne + ESP	3,7	3,9	3,7	3,9	4,1	105,3%	96,9%	105,7%	103,6%
el. wiatrowe na lądzie	15,1	15,8	16,3	19,8	23,2	104,7%	102,9%	122,0%	117,1%
el. biomasowe i biogazowe	7,6	8,2	8,0	7,5	8,1	108,9%	96,7%	94,6%	107,1%
fotowoltaika	0,7	2,0	4,0	8,2	11,4	282,9%	195,8%	207,4%	138,7%
el. wodne	2,0	2,1	2,3	2,0	2,4	108,2%	110,5%	84,1%	122,4%
paliwa kopalne	138,6	129,8	149,1	142,0	121,3	93,7%	114,9%	95,2%	85,4%
OZE	25,3	28,2	30,5	37,5	45,1	111,2%	108,3%	123,0%	120,1%
Suma:	163,9	158,0	179,6	179,5	166,4	96,4%	113,7%	100,0%	92,7%
Udział OZE w produkcji	15,5%	17,8%	17,0%	20,9%	27,1%				

Źródło: Opracowanie MKiŚ na podstawie danych z ARE. S.A pochodzących z danych statystycznych statystyki publicznej

III. Efektywność energetyczna

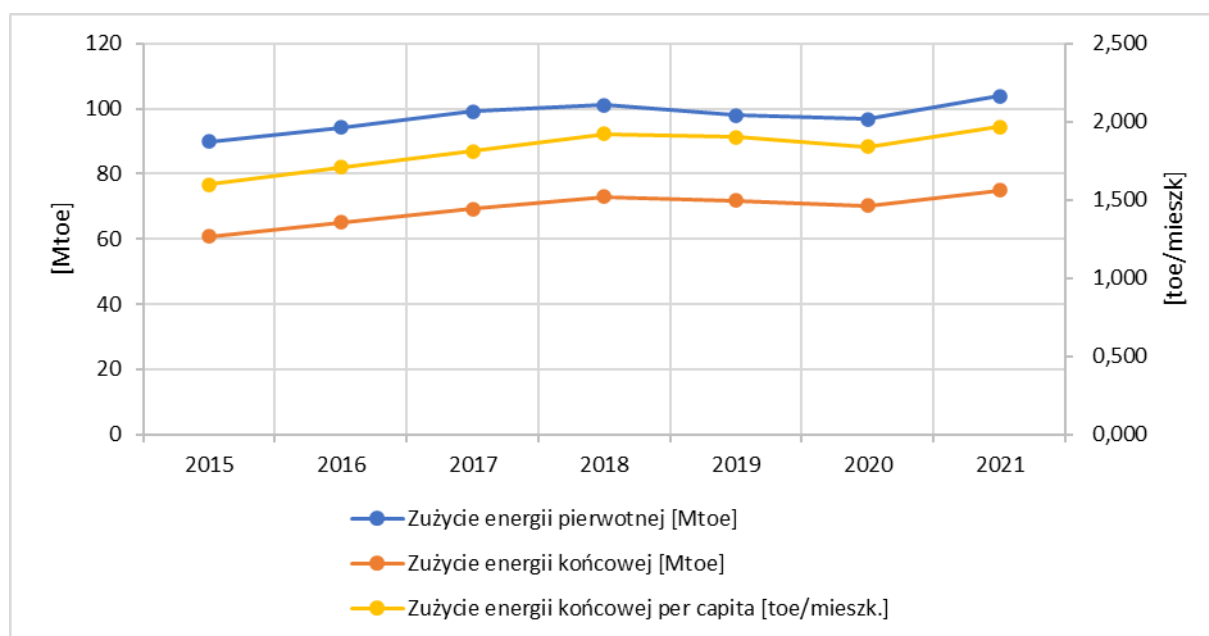
Niezwykle istotne jest również zwiększenie efektywności energetycznej w sektorze przemysłowym i gospodarstwach domowych. Efektywność energetyczna odgrywa kluczową rolę w poprawie standardów życia na całym świecie, zapewniając niezawodny i przystępny cenowo dostęp do energii, wspierając wzrost gospodarczy, przyspieszając przejście na czystą energię, utrzymując bezpieczeństwo energetyczne i redukując emisje dwutlenku węgla.

W latach 2011–2021 roczne skumulowane tempo wzrostu efektywności energetycznej wyniosło 0,9%. Energochłonność pierwotna PKB obniżała się w tym okresie o średnio 2,6% rocznie, a energochłonność finalna PKB o 1,5%. Najszybsze tempo poprawy efektywności energetycznej odnotowano w transporcie (o 2,2%). Całkowite zużycie energii pierwotnej wzrosło w latach 2011–2021 z 96,6 Mtoe do 104,0 Mtoe (tj. skumulowany roczny wskaźnik wzrostu - 0,7%). Natomiast finalne zużycie energii wzrosło w analizowanym okresie z 64,7 do 75,2 Mtoe (tj. skumulowany roczny wskaźnik wzrostu - 1,5%). Zarówno zużycie całkowite, jak i finalne osiągnęło najwyższą wartość w 2018 r. (było to odpowiednio 104,1 Mtoe oraz 74,9 Mtoe).

W 2021 r., w odniesieniu do 2011 roku, energochłonność pierwotna PKB obniżyła się o 20,3%, a energochłonność finalna o 13,8%. Po uwzględnieniu korekty klimatycznej tempo poprawy było nieznacznie wyższe (odpowiednio o 21,0% i 15,0%).

Największy wpływ na zmianę zużycia miała aktywność gospodarcza, której zwiększenie przyczyniło się do wzrostu zapotrzebowania na energię o 11,7 Mtoe w 2021 r. w stosunku do 2011 r. W przypadku gospodarstw domowych czynnikami wpływającymi na zwiększenie zapotrzebowania na energię był wzrost liczby mieszkań i zmiana stylu życia (większe mieszkania) oraz warunki pogodowe. Zmiany strukturalne w przemyśle przyczyniły się do zmniejszenia zużycia energii o 0,4 Mtoe, natomiast w transporcie zwiększyły o 1,6 Mtoe. Oszczędności energii wyniosły łącznie 5,8 Mtoe, przy czym największe redukcje zostały osiągnięte w gospodarstwach domowych (2,4 Mtoe). Warunki pogodowe wpłynęły na zwiększenie zużycia energii o 1,0 Mtoe, a pozostałe czynniki na zmniejszenie o 0,1 Mtoe.

Charakterystyka zużycia energii pierwotnej, końcowej oraz zużycie energii per capita w latach 2015-2021.

Źródło: Raporty GUS: „Energia” 2017-2023, Energetyka polska Warszawa 2022

IV. Syntetyczny opis zmian celów w aktualizacji KPEiK dla wskazanych obszarów.

W I kwartale 2024r. Polska przygotowała wstępną wersję aktualizacji KPEiK, zawierającą m.in. kontrybucję do celów klimatyczno-energetycznych UE na 2030 r. oraz jeden scenariusz prognostyczny (WEM - with existing measures). Pakiet dokumentów przekazano do Komisji Europejskiej w dn. 1 marca 2024 r. W IV kwartale 2024 r. MKiŚ przeprowadził konsultacje publiczne projekt KPEiK, który został uzupełniony m.in. o scenariusz aktywnej transformacji (WAM with existing measures). Prace nad aktualizacją KPEiK zostaną sfinalizowane w 2025 r.

Wg najbardziej aktualnych danych podstawowe cele dotyczące redukcji emisji gazów cieplarnianych, rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz efektywności energetycznej kształtują się następująco:

Redukcja emisji gazów cieplarnianych	KPEiK'2019	WAM	WEM	Fit for 55	Uwaga
w całej gospodarce (vs. 1990)	-30%	-50% (44,5% bez LULUCF)	-42% (41% bez LULUCF)	-	bez obowiązku dla państw członkowskich
w sektorach non-ETS (vs. 2005)	-7%	-18,2%	-14,3%	-17,1%	indywidualny dla PL
wkład LULUCF		-42,1 mln t CO ₂ eq	-24,6 mln t CO ₂ eq	-38,1 mln t CO ₂ eq	indywidualny dla PL

Odnawialne źródła energii					
w finalnym zużyciu energii brutto	21-23%	32,6%	29,8%	32%	indywidualny dla PL, na podstawie formuły
w elektroenergetyce	32%	56,1%	50,1%	-	bez obowiązku dla państw członkowskich
w ciepłownictwie	28%	35,4%	32,1%	31,6%	przyrost o 0,8-1,1 pp r/r
w transporcie	14%	17,7%	17,7%	29%	dla wszystkich pcz

Efektywność energetyczna					
zużycie energii pierwotnej redukcja vs. prognozy PRIMES2020	(-23% vs. PRIMES2007)	-13,6%	-9,4%	-14,4%	indywidualny dla PL, na podstawie formuły
finalne zużycie energii redukcja vs. prognozy PRIMES2020	(-22% vs. PRIMES2007)	-4,6%	-0,5%	-12,8%	indywidualny dla PL, na podstawie formuły

Potwierdzenie kierunków wsparcia określonych w aKPEiK oraz polityce spójności na podstawie zidentyfikowanych wskaźników:

Wskaźniki UP:

- 7% redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS w porównaniu do poziomu w roku 2005,
- 21-23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii brutto (cel 23% będzie możliwy do osiągnięcia w sytuacji przyznania Polsce dodatkowych środków unijnych, w tym przeznaczonych na sprawiedliwą

transformację), uwzględniając: 14% udziału OZE w transporcie i roczny wzrost udziału OZE w ciepłownictwie i chłodnictwie o 1,1 pkt. proc. średniorocznie.

- wzrost efektywności energetycznej o 23% w porównaniu z prognozami PRIMES2007,
- redukcję do 56-60% udziału węgla w produkcji energii elektrycznej

Prognozy w scenariuszu WAM do projektu aktualizacji KPEiK wskazują na następujące wartości, które mogą ulec zmianie w finalnej wersji dokumentu:

- 50,4% redukcji emisji gazów cieplarnianych w całej gospodarce w porównaniu do poziomu w roku 1990,
- 18,2% redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS w porównaniu do poziomu w roku 2005,
- 32,6% udziału OZE w finalnym zużyciu energii brutto, uwzględniając: 56,1% udziału w elektroenergetyce, 17,7% udziału OZE w transporcie i 35,4% w ciepłownictwie i chłodnictwie,
- dążenie do 14,4% redukcji energii pierwotnej oraz 12,8% energii finalnej w porównaniu z prognozami PRIMES2020.

3. Postępy w realizacji zasad Europejskiego filaru praw socjalnych (biorąc również pod uwagę treść załącznika nr 14 „Zatrudnienie, umiejętności oraz wyzwania polityki społecznej w świetle Europejskiego filaru praw socjalnych” do Sprawozdania krajowego na 2024 r. dotyczącego Polski).

Dodatkowe informacje:

- analiza postępów poczynionych we wdrażaniu odpowiednich zasad Europejskiego filaru praw socjalnych, przy jednoczesnym uwzględnieniu czynników, które mogłyby je ułatwić lub utrudnić;

- związek między inwestycjami w ramach celu 4 polityki spójności a Europejskim filarem praw socjalnych i jego zasadami, w szczególności oceną zawartą w załączniku nr 14 do Sprawozdania krajowego, w tym oceną odzwierciedloną w tablicy wskaźników społecznych (Social Scoreboard).

I. Europejski Filar Praw Socjalnych

Europejski Filar Praw Socjalnych, ogłoszony w 2017 r., określa 20 kluczowych zasad tworzenia silnej społecznie Europy. Zasady te dzielą się na trzy obszary interwencji: (1) równe szanse i dostęp do rynku pracy, (2) uczciwe warunki pracy oraz (3) ochrona socjalna i inkluzywność. 4 marca 2021 r. Komisja Europejska (KE) opublikowała **Plan Działania dla wdrożenia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych (EFPS)**. Plan określa szereg działań w ramach UE, które KE zobowiązała się podjąć w trakcie obecnego mandatu, opierając się na inicjatywach przedstawionych przez Komisję od czasu ogłoszenia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w Goteborgu w 2017 r. Dokument ma szerszy zakres niżby sugerował jego tytuł. Ma to być także dokument programowy UE na obecną dekadę, do 2030 r.

W *Planie* przedstawiono trzy nowe główne cele UE w zakresie zatrudnienia, umiejętności i ochrony socjalnej, które mają zostać osiągnięte do 2030 r.:

1. Co najmniej 78 proc. osób w wieku 20–64 lat powinno mieć zatrudnienie;
2. Co najmniej 60 proc. wszystkich osób dorosłych powinno każdego roku uczestniczyć w

szkoleniu;

3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powinna zostać zredukowana o co najmniej 15 mln.

Są to cele do osiągnięcia na poziomie UE. Polska podczas posiedzenia Rady ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów (EPSCO) 16 czerwca 2022 r. zobowiązała się do osiągnięcia do 2030 roku następujących wartości:

1. Co najmniej **78,3% osób w wieku 20–64 lat powinno mieć zatrudnienie;**
2. Co najmniej **51,7% wszystkich osób dorosłych powinno każdego roku uczestniczyć w rozwoju umiejętności;**
3. Liczba osób zagrożonych **ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powinna zostać zredukowana o co najmniej 1,5 mln.**

Do ww. wartości odwołuje się również Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 jako oczekiwanych rezultatów do osiągnięcia m.in. w wyniku realizacji działań wskazanych w tym dokumencie.

II. Analiza realizacji celów krajowych Polski stanowiących wkład w realizację przez UE celów głównych wyznaczonych w Planie Działania dla wdrożenia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych oraz ich związków z polityką spójności

1. Zatrudnienie

Wskaźnik zatrudnienia na poziomie 78,3% do 2030 roku

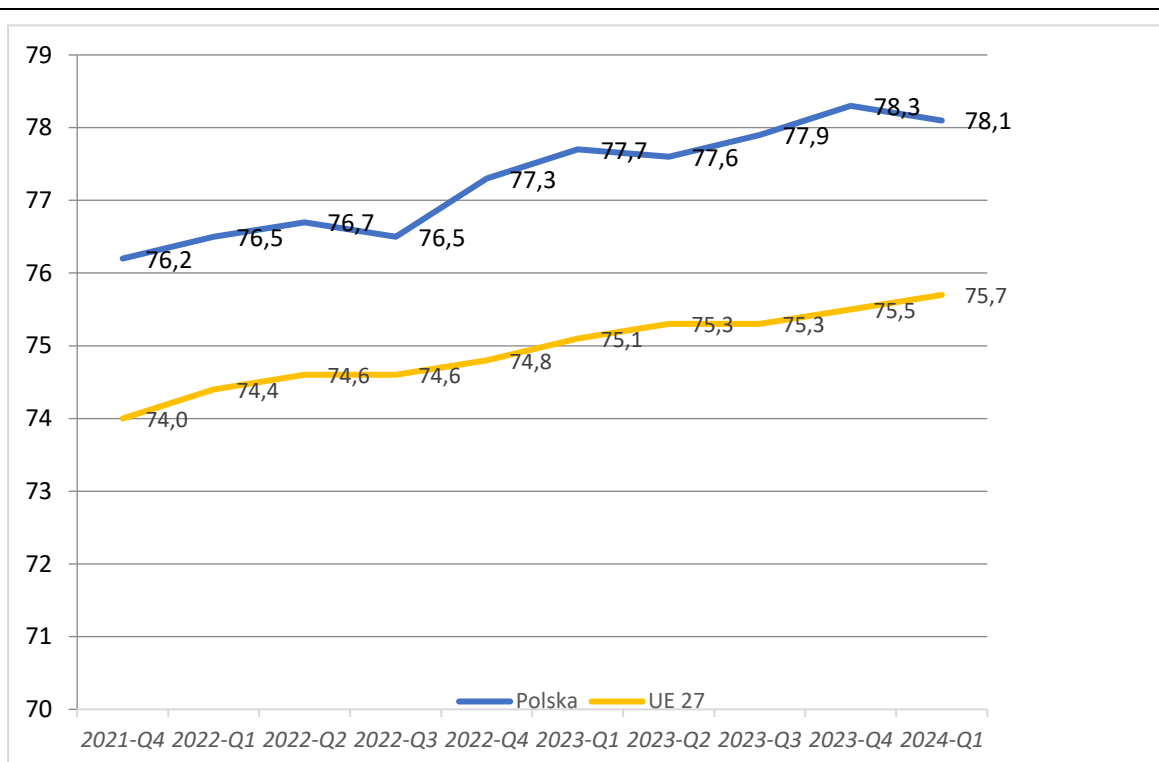
1.1. Aktualna sytuacja w zakresie zatrudnienia

Wg danych Eurostatu² w 2023 r. wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata wyniósł w Polsce 77,9% i zwiększył się wobec poprzedniego roku o 1,2 p.p. Natomiast w ujęciu kwartalnym wskaźnik zatrudnienia obniżył się o 0,2 p.p. (względem tego samego kwartału ub. roku) osiągając w I kw. 2024 r. poziom 78,1%³. Do celu wyznaczonego na 2030 rok dla Polski brakowało 0,2 p.p., natomiast przekraczamy docelowy poziom średniej unijnej założony na rok 2030. Roczny wskaźnik zatrudnienia wzrasta w Polsce regularnie od 2010 (wynosił wtedy 62,2%). Odnotowywane są jednak nieznaczne wahania kwartalne – krótkotrwałe spadki odnotowano np. w III kw. 2022 r. (o 0,2 p.p. kw/kw) i w II kw. 2023 r. (o 0,1 p.p. kw/kw). Nawet trudne okresy pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie, które powodowały zaburzenia na rynku pracy, w ujęciu rocznym nie zatrzymały trendu wzrostowego wskaźnika w Polsce.

Wykres 1. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce i w UE (wiek 20-64 lata, w %)

²https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfsi.lfsi_emp, dostęp 05.08.2024.

³https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_q/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfsi.lfsi_emp, dostęp 08.08.2024.

Źródło: Opracowanie własne MRPiPS na podstawie danych Eurostatu.

Po gwałtownym spowolnieniu tempa wzrostu PKB w 2023 r. (do 0,2%) w 2024 r. nastąpiło przyspieszenie wzrostu gospodarczego. Według wstępnego szacunku GUS produkt krajowy brutto w 2024 r. wzrósł realnie o 2,9%⁴. W ustawie budżetowej na 2025 r. zakłada się, że wzrost PKB wyniesie 3,9%, w 2025 r. KE prognozuje wzrost polskiego PKB w 2025 r. na poziomie 3,6%⁵. Inflacja w całym 2024 roku wyniosła 3,6%⁶. Zgodnie z prognozą KE w 2025 r. będzie ona wyższa (4,7%), by w 2026 r. obniżyć się do 3,0%⁷.

Zgodnie z danymi KE spowolnienie gospodarcze w 2023 r. miało ograniczony wpływ na rynek pracy. Bezrobocie zasadniczo nie zmieniło się w 2023 r., ponieważ pracodawcy skrócili czas pracy, ale w większości niechętnie podchodzili do zwolnień pracowników. W czerwcu 2024 r. stopa bezrobocia, wg metodologii Eurostatu⁸, wyniosła 3,0% i utrzymuje się na historycznie niskim poziomie. Zgodnie z danymi GUS stopa bezrobocia rejestrowanego w czerwcu 2024 r. wyniosła 4,9% i była niższa o 0,2 p.p. niż przed rokiem⁹. Prognozy Ministerstwa Finansów¹⁰ przewidują, że stopa bezrobocia

⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/roczne-rachunki-narodowe/produkt-krajowy-brutto-w-2024-roku-szacunek-wstepny,2,14.html>

⁵ <https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/poland/economic-forecast-poland>

⁶ <https://stat.gov.pl/sygnalne/komunikaty-i-obwieszczenia/lista-komunikatow-i-obwieszczen/komunikat-w-sprawie-sredniorocznego-wskaznika-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-ogolem-w-2024-r-,50,12.html>

⁷ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/poland/economic-forecast-poland_en

⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/3-01082024-ap>, dostęp 06.08.2024.

⁹ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2024,4,1.html>, dostęp 06.08.2024.

¹⁰ <https://www.gov.pl/web/finanse/prognozy-makroekonomiczne-i-fiskalne>, dostęp 06.08.2024.

rejestrowanego w 2025 obniży się do poziomu 4,9%, natomiast stopa bezrobocia wg BAEL obniży się do 2,7% w 2025 r. Prognoza stopy bezrobocia wg KE podaje 2,8% w 2025 r. i osiągnięcie wartości 2,7% w 2026 r

1.2. Mapa drogowa realizacji celu w zakresie zatrudnienia

Biorąc pod uwagę aktualną sytuację, z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że Polska osiągnie wyznaczony cel dotyczący zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat na poziomie co najmniej 78,3%. Wg danych Eurostatu w I kw. 2024 r. wskaźnik zatrudnienia wyniósł 78,1% i w związku z korzystną sytuacją na rynku pracy oraz koniunkturą gospodarczą (obniżanie się poziomu inflacji i odbicie wzrostu gospodarczego po słabym 2023 roku), przewidywane są dalsze jego wzrosty w kolejnych kwartałach. Przy zachowaniu obecnych trendów cel może zostać zrealizowany już w latach 2024–2025. Wg prognoz Komisji¹¹ wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata osiągnie wartość 78,5% w 2024 r. i 79,5% w 2025 r.

Wskaźnik zatrudnienia nie będzie wzrastał stale w tak dynamicznym tempie jak obecnie ma to miejsce, ponieważ z czasem będzie wyczerpywać się przestrzeń uwarunkowana czynnikami społeczno-ekonomicznymi, w jakiej dalsze wzrosty mogłyby zachodzić (przykładowo, stopa bezrobocia nie będzie już dalej znacząco spadać, a liczba osób biernych, które można aktywizować, będzie się kurczyć). Niemniej jednak obecnie nie przewiduje się, by trend wzrostowy mógł się w nadchodzących latach odwrócić, co poskutkowałoby niższą wartością wskaźnika w 2030 r. niż zadeklarowana w celu krajowym wartość 78,3%.

Niekorzystne czynniki demograficzne będą powodować zmniejszanie się liczby osób w wieku produkcyjnym (także z tej przyczyny zatrudnienie osób w grupie 20–64 lata będzie wzrastać). Polska jest jednym z najszybciej starzejących się krajów w UE i w perspektywie długoterminowej tendencje demograficzne będą oddziaływać na jej system emerytalny. Przewiduje się, że współczynnik obciążenia demograficznego (65+/20–64) do 2070 roku będzie wynosił powyżej 60% (powyżej średniej UE)¹². Kluczowe zatem będzie zapewnienie maksymalnego uczestnictwa w rynku pracy grup niedostatecznie dotychczas reprezentowanych tj. m.in osób starszych, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób młodych, osób o niskich kwalifikacjach i osób z doświadczeniem uchodźczym. W Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) realizowana jest reforma A4.6 Wzrost współczynnika aktywności zawodowej określonych grup poprzez rozwój opieki długoterminowej. Dzięki wdrożeniu reformy zostanie zwiększony dostęp do usług opieki długoterminowej, a także poprawiona zostanie jakość opieki, co przełoży się na odciążenie opiekunów faktycznych i możliwość kontynuacji lub podjęcia przez nich zatrudnienia.

Dodatkowe zachęty do pozostawiania na rynku pracy, takie jak praca zdalna lub rozwiązania podatkowe dla seniorów (PIT-0), będą pozytywnie wpływać na dłuższą obecność na rynku pracy osób starszych, zwłaszcza kobiet (wiek emerytalny 60 lat). Istotnym impulsem do aktywności młodszych kobiet na rynku pracy mogą stać się założenia ustawy o wspieraniu rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowaniu dziecka „Aktywny rodzic”. Dodatkowym wsparciem w rozwoju aktywności zawodowej młodych rodziców poprzez zapewnienie dostępnej cenowo i

¹¹ 2024 Employment Performance Monitor.

¹² Sprawozdanie krajowe na 2024 r. dotyczącego Polski towarzyszące Zaleceniom Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski (COM (2024) 621 s. 15

terytorialnie opieki nad najmłodszymi dziećmi jest realizacja programu Aktywny Maluch (finansowanego ze środków europejskich oraz budżetu państwa). Celem programu jest utworzenie ponad 102 tys. miejsc opieki w żłobkach, klubach dziecięcych i u dziennych opiekunów oraz dofinansowanie do ich funkcjonowania przez pierwsze 3 lata. Ważna będzie również reforma publicznych służb zatrudnienia i otwarcie urzędów pracy na osoby biernie zawodowo, która jest realizowana w ramach KPO. Ponadto, napływ imigrantów m.in. z Ukrainy w średnim i długim okresie również powinien oddziaływać pozytywnie na polski rynek pracy, zwłaszcza w warunkach sprzyjających integracji. Atrakcyjność polskiego rynku pracy dla migrantów i Polaków powracających z zagranicy będzie mieć duże znaczenie dla przyszłej podaży pracy. Interwencja Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w latach 2021-2027 również koncentruje się w obszarze rynku pracy na:

- wsparciu działań na rzecz większego dostępu do zatrudnienia dla wszystkich osób poszukujących pracy, poprzez aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy, w tym zwłaszcza dla znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy: kobiet, osób młodych (w tym NEET), osób starszych, osób długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach i kompetencjach, osób z niepełnosprawnościami;
- integracji społeczno-zawodowej obywateli państw trzecich;
- promowaniu samozatrudnienia, w tym z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych;
- przeciwdziałaniu segmentacji rynku pracy m.in. poprzez zapewnienie większego dostępu do stabilnego zatrudnienia oraz możliwości podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dla osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, umowach cywilno-prawnych, ubogich pracujących i osób odchodzących z rolnictwa;
- budowaniu zdolności partnerów społecznych i wzmocnieniu dialogu społecznego, aby skutecznie odpowiedzieć na wyzwania w zakresie zielonej i cyfrowej transformacji oraz potrzebą utrzymania pracowników jak najdłużej w aktywności zawodowej.

Osiągnięcie wyznaczonego celu mogą jednak utrudniać takie czynniki jak: niedopasowanie kompetencji pracowników do potrzeb rynku, który z jednej strony oparty będzie o wysokie kwalifikacje i nowe technologie, a z drugiej strony odczuwa niedobory pracowników w zawodach robotniczych i w usługowych, konieczność transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, a co za tym idzie utrata miejsc pracy i trudności w zatrudnieniu osób, które nie będą posiadać odpowiednich kompetencji. Prawdopodobnie dalsza automatyzacja, robotyzacja i wykorzystywanie AI spowodują, że zmniejszy się zapotrzebowanie na pracowników w niektórych branżach. Jednocześnie w dłuższej perspektywie czasowej ww. miejsca pracy zostaną zastąpione nowymi, o wyższej jakości.

W związku z powyższym istotnego znaczenia nabiera drugi z celów, jaki ma do zrealizowania Polska i UE, czyli zwiększenie wskaźnika kształcenia ustawicznego osób dorosłych. W kontekście ww. dwóch transformacji (cyfrowej i energetycznej) i zmian demograficznych wyraźnie widoczny staje się komplementarny charakter dwóch celów głównych do roku 2030 – wskaźnika zatrudnienia i wskaźnika w obszarze kształcenia ustawicznego, o którym mowa poniżej.

2. Uczestnictwo osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu

Do końca 2030 roku osiągnięcie wskaźnika uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu na poziomie 51,7% (odsetek osób dorosłych uczestniczących każdego roku w szkoleniu).

2.1 Aktualna sytuacja w zakresie kształcenia i szkolenia

W *Planie działania na rzecz EFPS* przedstawione zostały konkretne przedsięwzięcia zbliżające państwa członkowskie do wyznaczonych celów, w tym w zakresie podnoszenia umiejętności. W 2022 r. przyjęto 2 zalecenia Rady w sprawie:

- indywidualnych rachunków szkoleniowych,
- w sprawie europejskiego podejścia do mikropoświadczeń na potrzeby uczenia się przez całe życie i zdolności do zatrudnienia.

Obydwa zalecenia są też częścią 12 działań zapowiedzianych w Europejskim Programie na Rzecz Umiejętności (z lipca 2020 r.). Indywidualne rachunki szkoleniowe zapewnią osobom w wieku produkcyjnym środki finansowe na szkolenia, które pozwolą przez całe życie podnosić umiejętności i zwiększać szanse na zatrudnienie. Mikropoświadczenia umożliwią potwierdzanie wyników niewielkich, zindywidualizowanych działań edukacyjnych (np. krótkich kursów czy szkoleń), a tym samym wspomogą ukierunkowane, elastyczne nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji.

W ramach upowszechnienia uczenia się dorosłych w Polsce niezbędne jest podjęcie intensywnych działań i inicjatyw ze strony resortów i obszarów przez nie nadzorowanych, instytucji rynku pracy, samorządów i organizacji pozarządowych. Konieczne jest także zbudowanie szerokiej świadomości społecznej na temat znaczenia uczenia się dorosłych dla możliwości długoterminowego zatrudnienia i godnej pracy.

Podstawowym dokumentem strategicznym odnoszącym się bezpośrednio do obszaru uczenia się dorosłych w Polsce jest przyjęta w grudniu 2020 r. przez Radę Ministrów Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (ZSU). W lutym 2023 r. Rada Ministrów przyjęła rządowy program pn. *Program Rozwoju Kompetencji Cyfrowych (DCDP)*.

Rozwój umiejętności, w tym umiejętności cyfrowych, jest szeroko wspierany w ramach Funduszy UE w perspektywie finansowej na lata 2021-2027. W programie Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS), który jest częścią polityki spójności, zaplanowano działania w czterech obszarach: promowanie i wzmocnienie systemu kształcenia zawodowego, rozwój narzędzi wspierających uczenie się osób dorosłych, koordynacja polityki uczenia się przez całe życie, wsparcie edukacyjne dla przedsiębiorców i ich pracowników w obszarach kluczowych dla współczesnej gospodarki oraz dla osób dorosłych w zakresie podstawowych umiejętności cyfrowych. Ponadto w Programie Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 (FERC) wspierane jest podnoszenie kompetencji cyfrowych pracowników zaangażowanych w świadczenie cyfrowych procesów i usług oraz podnoszenie świadomości w zakresie korzystania z nowoczesnych technologii. Na poziomie regionalnym zapewnione jest również bezpośrednie wsparcie edukacyjne dla pracowników i osób dorosłych uczestniczących w szkoleniach z własnej inicjatywy. Dodatkowo część środków z KPO także istotnie wesprze obszary związane z rozwojem infrastruktury badawczej, cyfryzacją edukacji, szkolnictwem zawodowym oraz rozwojem polityki uczenia się przez całe życie.

Zgodnie z prawem krajowym minister do spraw pracy opracowuje i wdraża *Krajowy Plan Działań na rzecz Zatrudnienia (KPDZ)*. Od kilku lat rozwój umiejętności jest identyfikowany jako jeden z kluczowych celów krajowej polityki zatrudnienia, ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności

cyfrowych, tzw. zielonych umiejętności oraz umiejętności potrzebnych w sektorach zdrowia i opieki. Pomimo prowadzonych działań, dane wskazują na stosunkowo niski w Polsce – w porównaniu z innymi państwami członkowskimi UE – udział osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu. Dane te pochodzą z Labour Force Survey (LFS), w Polsce znanego jako BAEL, w którym od wielu lat bada się aktywność edukacyjną dorosłych w zawężeniu do 4 tygodni przed badaniem. Takie podejście nie jest korzystne dla pełnej identyfikacji uczestnictwa dorosłych w edukacji innej niż formalna (pozaformalnej, tj. organizowanej poza programami kształcenia w oświacie i szkolnictwie wyższym). Tego typu edukacja opiera się głównie na krótkich cyklach. Z tego powodu dominuje w zorganizowanym uczeniu się dorosłych. Widać to nawet w ww. badaniu LFS, w którym w roku 2022 jedynie 3,3% dorosłych w UE deklaroowało uczestnictwo w edukacji formalnej, a 9,1% w edukacji pozaformalnej. W badaniu Adult Education Survey (AES), realizowanym co do zasady co 5 lat, stosującym odniesienie 12-miesięczne ta dominacja jest wyraźniejsza – w roku 2022 wynosiła odpowiednio 6,3% i 44,0%. W związku z tym w UE uzgodniono, że od roku 2022 badanie LFS stosować będzie także odniesienie 12-miesięczne.

W 2022 r. średnia wartość dla UE-27 wskaźnika opisującego udział osób w wieku 25-64 lata w kształceniu i szkoleniu (formalnym i pozaformalnym) w odniesieniu 4-tygodniowym wyniosła 11,9%. Do państw o najniższym poziomie wskaźnika zaliczono Bułgarię (1,7%), Grecję (3,3%) i Chorwację (4,4%). Do wiodących krajów w tym zakresie należą Dania (27,9%), Niemcy (26,4%), Finlandia (25,2%). W Polsce wartości wymienionego wskaźnika w zeszłych dwóch dekadach oscylowały w przedziale 3,5% (2015) - 5,7% (2018, po poszerzeniu części kwestionariusza dotyczącej edukacji pozaformalnej). W roku 2022 wskaźnik ten wzrósł do 7,6%, a w II kwartale 2023 wynosił 8,7%.

W odniesieniu 12-miesięcznym średnia wartość wskaźnika dla UE-27 (grupa wiekowa 25-64 lat) wyniosła w 2022 r. 25%. Dla ww. państw wartość ta wynosiła: Bułgaria – 2,9%, Grecja – 5,6%, Chorwacja – 8,2%, Dania – 49,1%, Niemcy – 45,4%, Finlandia – 43,9%. Dane dla Polski to 15,3% w roku 2022. Do chwili obecnej Eurostat nie opublikował danych w tym odniesieniu za 2023 r.

Jak wyżej zaznaczono, do monitorowania celu uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu używany będzie w UE, w tym w Polsce, nowy wskaźnik, w którym okresem referencyjnym jest ostatnie 12 miesięcy przed badaniem. Do tej pory takiego wskaźnika używano w realizowanym co kilka lat badaniu AES. W edycji tego badania z roku 2016 (przed ustaleniem nowego celu na rok 2030 wynoszącego 51,7%) wskaźnik dla Polski kształtował się na poziomie 25,5% (w tym 20,9% - po odjęciu uczestnictwa dorosłych w planowanym szkoleniu na stanowisku pracy, które Eurostat uważa za zbyt trudne do badania) i był on traktowany jako wartość wyjściowa dla określenia celu uczestnictwa dorosłych w kształceniu i szkoleniu na poziomie 51,7% 2030 r. W roku 2022 wartość tego wskaźnika dla Polski osiągnęła 24,3% (co może być efektem zmniejszonej aktywności edukacyjnej podczas pandemii), a dla UE 46,6% (jeszcze bez podania o ile będzie on obniżony przez odjęcie uczestnictwa dorosłych w planowanym szkoleniu na stanowisku pracy).

Według badania AES 2022 główną barierą w rozwoju zorganizowanych instytucjonalnie form uczenia się dorosłych jest po prostu brak chęci do uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu. Z niskiego na tle UE odsetka dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w Polsce (24,3% wobec 46,6% w UE) 19,5% zadeklarowało, że nie chce w nim uczestniczyć dalej (w UE 30,4%). Wśród tych w Polsce, którzy nie uczestniczyli w kształceniu i szkoleniu, 69,3% zadeklarowało, że dalej nie chce w nim uczestniczyć (w UE 42,4%). Razem daje to wyraźną większość dorosłych w Polsce deklarujących, że nie chce uczestniczyć w edukacji (kształceniu i szkoleniu). Głównym powodem jest

brak odczuwania takiej potrzeby. Wskazało na to 68,1% z grona niechętnych uczestnictwu w Polsce. Na powody osobiste wskazało 12,1%, na inne powody 4,5%, a nie odpowiedziało 15,2% (w UE odpowiednio 75,9%, 9,2%, 11,6%, 3,4%). Niskie wyniki dotyczące motywacji dorosłych w Polsce do uczestnictwa w edukacji mogą być efektem stosowania języka kojarzącego to uczestnictwo z edukacją zapamiętaną ze szkoły. Symptodem tego jest, że główne europejskie badanie uczenia się i edukacji dorosłych (Adult Education Survey) było u nas tłumaczone na Kształcenie osób dorosłych. Dopiero w jego ostatniej edycji w Polsce z roku 2022 nadano mu nazwę Uczenie się dorosłych.

W badaniach LFS i AES ukierunkowanych na uczestnictwo osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu nie bada się szerzej dbania o swoje umiejętności w obszarze edukacji innej niż formalna (pozaformalnej), która ma decydujący wpływ na ogólny wskaźnik uczestnictwa dorosłych w edukacji (kształceniu i szkoleniu). Tak zorientowany kierunek prezentuje Bilans Kapitału Ludzkiego (BKL) realizowany jedynie w Polsce. Z badań BKL roku 2017, 2019 i 2021 wynika, że większość dorosłych dba o swoje umiejętności (83%). W wywiadach z respondentami dotyczących edukacji innej niż formalna unika się skojarzeń z edukacją formalną, a uwaga koncentruje się na różnych sposobach dbania o umiejętności. Efektem tego około połowa respondentów w wieku 25-64 lat deklaruje uczestnictwo w tym co nazywamy edukacją formalną i pozaformalną (jest to aktywność edukacyjna II w terminologii BKL).

Jedną z przyczyn niskiego udziału osób dorosłych w zorganizowanym instytucjonalnie uczeniu się dorosłych w Polsce może być umiarkowane zainteresowanie przedsiębiorców szkoleniem pracowników, zwłaszcza z obszaru małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Wykonane przez GUS w 2020 r. badanie na próbie 108,8 tys. firm w Polsce wskazuje, że większość respondentów (59,1%) w 2020r. w ogóle nie szkoliło swoich pracowników. Spośród nich 75,5% jako najczęstszą przyczynę braku działalności szkoleniowej podawało, że obecne kwalifikacje i umiejętności zatrudnionych w pełni odpowiadają potrzebom przedsiębiorstwa. W 2020 r. ustawiczne kształcenie zawodowe przeprowadziło tylko 40,9% respondentów.¹³ Udział jednostek prowadzących szkolenia zawodowe wzrastał wraz z klasą wielkości przedsiębiorstw. Szkolenia prowadziło 35,5% przedsiębiorstw małych (o liczbie pracujących od 10 do 49 osób), 59,2% przedsiębiorstw średnich (o liczbie pracujących 50-249 osób) oraz 82,8% jednostek dużych (o liczbie pracujących powyżej 250 osób). Zapotrzebowanie na szkolenia było też zróżnicowane ze względu na rodzaj prowadzonej działalności. Spośród badanych najwięcej szkoleń (79,3%) przeprowadziły firmy zajmujące się finansową działalnością usługową, ubezpieczeniami, reasekuracją i funduszami emerytalnymi. W 71,5% przedsiębiorstw prowadzących szkolenia dominującą formą szkolenia były zaplanowane szkolenia na stanowisku pracy. Firmy chętnie korzystały też z kursów oraz z uczestnictwa w konferencjach, seminariach, w spotkaniach warsztatowych, targach i wykładach – odpowiednio 63,8% i 43,3% przedsiębiorstw zapewniających szkolenia. Na jednego uczestnika kursu przedsiębiorstwa wydały średnio 1673 zł w ciągu roku. Jednocześnie badanie wykazało, że najczęstszym sposobem na zaspokojenie potrzeb przedsiębiorstw w zakresie nowych umiejętności była rekrutacja nowych pracowników z odpowiednimi kwalifikacjami i umiejętnościami, natomiast ustawiczne szkolenie zawodowe obecnych pracowników uplasowało się dopiero na trzecim miejscu.

2.2 Mapa drogowa realizacji celu w zakresie umiejętności

¹³ GUS (2022): Charakterystyka ustawicznego szkolenia zawodowego w przedsiębiorstwach w 2020 r.

Wobec aktualnej sytuacji w zakresie uczenia się osób dorosłych w Polsce oraz podjętego zobowiązania osiągnięcia poziomu 51,7% osób dorosłych uczestniczących w szkoleniu w ciągu roku w perspektywie 2030 r. konieczne jest podjęcie intensywnych działań ukierunkowanych na upowszechnienie doskonalenia umiejętności. Dotyczy to zwłaszcza promowania edukacji dorosłych w środowiskach, w których oni najczęściej funkcjonują, tj. w miejscach pracy i różnych zorganizowanych społecznościach, w tym społecznościach lokalnych. Przykładem takiej inicjatywy może być wsparcie zaplanowane w programie FERS, w którym przewidziano przygotowanie przedstawicieli partnerów społecznych do pełnienia funkcji tzw. koordynatorów edukacyjnych, a więc osób, które będą zachęcać swoich współpracowników w zakładach pracy, w szczególności tych o najniższych kwalifikacjach, do rozwoju zawodowego i podpowiadać im o możliwościach uzyskania wsparcia w tym obszarze. Będzie to prowadzone równoległe z dalszym rozwojem sektorowych rad ds. kompetencji, uelastycznianiem edukacji formalnej dla dorosłych, zwiększaniem możliwości potwierdzania wiedzy i umiejętności zdobytych poza tą edukacją. Ważne jest też dalsze poprawianie współpracy różnych sektorów, działów administracji, instytucji i organizacji na rzecz uczenia się dorosłych, w tym tworzenia partnerstw na różnych poziomach (np. regionalnych i lokalnych), co należy do jednych z głównych kierunków wdrażania Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030. We wzmacnianiu nakładów, m.in. z funduszy europejskich, ważne jest uwzględnienie edukacji dorosłych realizowanej w różnych obszarach resortowych – nie tylko w oświacie i szkolnictwie wyższym, ale także w ochronie zdrowia, instytucjach rynku pracy, wspieraniu przedsiębiorczości, wspieraniu obszarów wiejskich i obszarów zdegradowanych, kulturze, wspieraniu aktywności obywatelskiej, sporcie, turystyce, w systemie bezpieczeństwa publicznego, ochrony środowiska itp.).

Ze względu na konieczność prowadzenia kompleksowych działań w tym obszarze, zasadne jest zaprojektowanie wielopłaszczyznowych przedsięwzięć, które będą realizowane m.in. na szczeblu rządowym (szczególnie przez: struktury rządowe odpowiedzialne za cyfryzację społeczeństwa MC, MRPiPS, MEN, MRiT, MFiPR, MKiDN, MSiT, MZ, MSWiA, MON, MRiRW, MKiŚ), przez agendy rządowe (np. PARP), urzędy pracy oraz inne instytucje (Ochotnicze Hufce Pracy (OHP), Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), a także partnerów spoza administracji.

Gremium koordynującym wdrażanie poszczególnych instrumentów jest *grupa robocza do spraw rozwoju umiejętności dla rynku pracy* działająca w ramach *Międzyresortowego Zespołu do spraw Uczenia się przez Całe Życie i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, pod przewodnictwem MRPiPS. Grupa robocza została powołana uchwałą nr 1/2023 Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji z dnia 7 czerwca 2023 r. Do zadań grupy należy m.in. wypracowanie ścieżki osiągnięcia celu krajowego w obszarze rozwoju umiejętności do roku 2030 i cykliczny monitoring realizacji tego celu. W IV kw. 2024 r. w ramach grupy roboczej zakończono prace nad przygotowaniem dokumentem pn. „Plan działania na rzecz realizacji celu krajowego dla Polski do roku 2030 w zakresie rozwoju umiejętności dorosłych”, prezentującego zakres i harmonogram działań instytucji publicznych w Polsce, ukierunkowanych na realizację celu EFPS w zakresie kształcenia i szkolenia. Dokument przekazano do Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji.

3. Ochrona socjalna

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym powinna zmaleć o 1,5 mln

3.1 Aktualna sytuacja w zakresie ubóstwa

Według danych Eurostatu, w Polsce w 2023 roku¹⁴ zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (według nowej definicji wskaźnika AROPE) było 5,972 mln osób. Przyjmując 2019 rok za rok bazowy, liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ogółem obniżyła się zatem o 603 tys.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (według nowej definicji) w Polsce w 2023 roku osiągnął wartość 16,3%, podczas gdy wartość średnia dla UE (27 krajów) wyniosła 21,4%, czyli o 5,1 p.p. więcej niż w Polsce. W 2023 roku zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (według nowej definicji wskaźnika AROPE) w Polsce było 1,136 mln dzieci w wieku do 17 lat, co oznacza, że liczba dzieci zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wzrosła w stosunku do roku bazowego o 47 tys., jednak nadal było to aż 704 tys. dzieci mniej niż w 2015 roku. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym dla dzieci w wieku do 17 lat osiągnął zatem wartość 16,9% w 2023 roku, podczas gdy średnia dla UE (27 krajów) wyniosła 24,8%, czyli o 7,9 p.p. więcej niż w Polsce.

Należy jednak zwrócić uwagę, że w ostatnich latach nie tylko Polska, ale i cały świat stanął w obliczu trudnej sytuacji makroekonomicznej wywołanej najpierw pandemią COVID-19, a później zbrojnej napaści Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Przełożyło się to na wzrost inflacji i powiązane z tym zjawiskiem podniesienie wartości koszyka minimum egzystencji. Osłabienie koniunktury gospodarczej miało znaczący wpływ na zmianę wartości wskaźników ubóstwa. Zatem spadek liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ogółem w latach 2019-2023 nie był tak duży, jak przewidywano przy konstrukcji celu krajowego. Można również zauważyć, że pandemia COVID-19 oraz wybuch wojny na terytorium Ukrainy odbiły się w większym stopniu negatywnie na gospodarstwach domowych z dziećmi na utrzymaniu niż na gospodarstwach domowych bez dzieci.

3.2 Mapa drogowa realizacji celu ograniczenia ubóstwa lub wykluczenia społecznego

Cel dla Polski w zakresie ochrony socjalnej został określony na podstawie starej definicji wskaźnika zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w związku z czym mogą występować istotne różnice pomiędzy wartością oczekiwaną liczoną na podstawie starej definicji a wartością faktyczną odnoszącą się do nowej definicji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Spadek wartości wskaźnika według nowej definicji może nie być tak samo intensywny, jak wcześniej założono.

Należy również pamiętać, że przy określeniu celu dla Polski w zakresie ubóstwa nie były brane pod uwagę takie czynniki jak: pandemia COVID-19 i agresja zbrojna wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy. Na skutek nich został wywołany ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy, który miał negatywny wpływ na wartości wskaźników odnoszących się do ubóstwa.

¹⁴ Według stanu na moment aktualizacji dokumentu, najnowsze dane Eurostatu dotyczące zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w Polsce odnoszą się do 2023 roku.

Trudno przewidzieć, jak będzie wyglądała sytuacja makroekonomiczna w Polsce i na świecie w kolejnych latach i jaki odniesie wpływ na wartości wskaźników dotyczących zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w następnych latach.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE) jest wskaźnikiem złożonym, którego wartość wynika z uwzględnienia różnych obszarów funkcjonowania gospodarstw domowych, w tym wielkości i struktury gospodarstwa, sytuacji dochodowej, sytuacji na rynku pracy, sytuacji mieszkaniowej itp. W każdym tym obszarze państwo powinno podejmować interwencje i przez to wpływać na wartość wskaźnika. Znaczenie ma tutaj w głównej mierze skuteczna polityka społeczna, w tym wspieranie osób z niepełnosprawnościami, sprawny system pomocy społecznej i dostępne usługi społeczne), jak również rozwój sektora ekonomii społecznej.

Szeroko pojęta polityka społeczna, rozumiana jako integracja społeczna, usługi społeczne i ekonomia społeczna, wspierana jest w programie krajowym FERS. Również w programach regionalnych wsparcie włączenia społecznego ma szeroki zakres – od działań aktywizujących osoby bierne zawodowo i zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przez rozwój systemu usług społecznych i tworzenie centrów usług społecznych oraz centrów integracji cudzoziemców, po bezpośrednie wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym wsparcie finansowe tworzenia miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Podsumowanie

Polska poczyniła duże postępy w zakresie wdrażania Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Jest to widoczne przede wszystkim w odniesieniu do celu dotyczącego poziomu zatrudnienia i zmniejszania poziomu ubóstwa. Nadal istnieją jednak wyzwania w obszarach objętych celami Planu działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych. Wyzwania te zostały między innymi opisane w załączniku nr 14 „Zatrudnienie, umiejętności oraz wyzwania polityki społecznej w świetle Europejskiego filaru praw socjalnych” do Sprawozdania krajowego na 2024 r. dotyczącego Polski. Są one związane z niewystarczającą obecnością na rynku pracy osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz kobiet, nadal zbyt niskim poziomem uczenia się osób dorosłych, lukami w posiadaniu umiejętności cyfrowych szczególnie przez osoby starsze i innych czynnikach związanych ze starzejącym się społeczeństwem także w kontekście ubóstwa. Stąd też potrzebne jest dalsze promowanie zatrudnienia osób ze szczególnymi potrzebami, aktywizacja kobiet i osób z niepełnosprawnościami, którym należy też umożliwić niezależne życie. Będzie to realizowane poprzez wykorzystanie pełnego potencjału ekonomii społecznej, zlikwidowanie różnic terytorialnych w dostępie do wysokiej jakości i niedrogiej opieki nad dziećmi, w tym inwestycje w umiejętności i warunki pracy osób zajmujących się opieką nad dziećmi, zwiększanie dostępu do wysokiej jakości, przystępnych cenowo i dostępnych na poziomie społeczności lokalnej usług opieki długoterminowej. Jak wskazano w przytoczonych wyżej badaniach, nie zawsze brak dostępnej oferty szkoleń czy środków na sfinansowanie w nich udziału jest największą barierą w uczestnictwie osób dorosłych w uczeniu się. Jednak by osiągnąć ambitny cel EFPS w tym zakresie, konieczne jest dalsze wspieranie inwestycji w umiejętności, w szczególności w uczenie się osób dorosłych, rozwój umiejętności cyfrowych i zielonych umiejętności.

4. Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju lub regionów, ze szczególnym naciskiem na potrzeby terytorialne, z uwzględnieniem wszelkich istotnych negatywnych zmian finansowych, gospodarczych lub społecznych (biorąc również pod uwagę Sprawozdanie krajowe na 2024 r. dotyczące Polski, w tym

ramkę nr 4 dotyczącą przeglądu śródkresowego, załącznik nr 4 „Inne instrumenty UE na rzecz ożywienia gospodarczego i wzrostu” oraz załącznik 17 „Wyniki gospodarcze i społeczne na poziomie regionalnym” – w tym analizę dysproporcji społeczno-gospodarczych na poziomie kraju/regionów oraz identyfikację kluczowych potrzeb inwestycyjnych lub potrzeb w zakresie reform).

Dodatkowe informacje:

- wszelkie zmiany finansowe, gospodarcze lub społeczne mające znaczenie dla sytuacji kraju i regionów, w szczególności wyzwania demograficzne lub wszelkie inne zmiany demograficzne o szczególnym znaczeniu dla kraju lub regionów.

I. Wybrane aspekty sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju i regionów.

1. Demografia

W latach 2019–2023 nastąpiła **intensyfikacja niekorzystnych tendencji demograficznych** obserwowanych w ciągu ostatnich kilku lat. Największy wpływ na sytuację ludnościową w Polsce miała bardzo niska liczba urodzeń (272,5 tys. osób w 2023 r. w porównaniu z prawie 375 tys. osób w 2019 r.), w połączeniu z wysoką liczbą zgonów (409 tys. osób w 2023 r. w porównaniu z 409,7 tys. osób w 2019 r.). W rezultacie ujemna wartość przyrostu ludności była w 2023 r. ponad 4 razy wyższa niż przed wybuchem pandemii, tj. w 2019 r. (-136,6 tys. osób w porównaniu z -34,8 tys. osób w 2019 r.). W 2023 r. zmiana liczby ludności w Polsce wyniosła -3,6‰ (tj. -3,6 osób na 1000 osób) oznaczając kolejny rok spadku.

W rezultacie liczba ludności Polski zmniejszyła się z 38 382,6 tys. osób w 2019 r. do 37 766,3 tys. osób w 2023 r., tj. o 1,9%. W latach 2019-2023 spadek liczby ludności odnotowano w 13 województwach (najgłębszy był on w województwach: świętokrzyskim - o 5,3%, opolskim - 4,7%, oraz lubelskim i warmińsko-mazurskim - po 4,6%). Liczebność ludności zwiększyła się tylko w 3 województwach, przy czym największy jej wzrost odnotowano w województwie mazowieckim (1,6%).

Tabela 1. Wybrane dane demograficzne

	Liczba ludności			Przyrost ludności (na 1000 osób)				
	2019 Tysiące osób	2023 Tysiące osób	Zmiana (%) w latach 2019– 2023 (%)	2019	2020	2021	2022	2023
POLSKA	38382,6	37766,3	-1,9	-0,91	-3,20	-4,95	-3,79	-3,62
DOLNOŚLĄSKIE	2900,2	2888,0	-0,7	-2,00	-4,07	-5,49	-4,62	-4,40
KUJAWSKO-POMORSKIE	2072,4	2006,9	-3,7	-1,33	-3,65	-5,71	-4,54	-4,40
LUBELSKIE	2108,3	2024,6	-4,6	-1,77	-4,46	-6,82	-4,78	-4,67
LUBUSKIE	1011,6	980,0	-3,6	-2,01	-4,01	-5,97	-4,65	-4,34
ŁÓDZKIE	2454,8	2378,5	-3,8	-3,64	-6,15	-7,67	-6,37	-5,90
MAŁOPOLSKIE	3410,9	3429,0	0,5	1,16	-1,00	-2,17	-1,42	-1,30
MAZOWIECKIE	5423,2	5510,6	1,6	0,35	-1,96	-3,54	-2,24	-2,35
OPOLSKIE	982,6	942,4	-4,7	-2,24	-4,96	-6,20	-5,24	-4,73
PODKARPACKIE	2127,2	2079,1	-2,6	0,27	-2,17	-4,10	-2,46	-2,33
PODLASKIE	1178,4	1143,4	-3,4	0,98	-3,50	-5,74	-3,76	-3,31

POMORSKIE	2343,9	2358,3	0,7	1,54	-0,50	-2,01	-1,89	-1,62
ŚLĄSKIE	4517,6	4346,7	-4,4	-2,49	-4,95	-7,15	-5,76	-5,56
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1234,0	1178,2	-5,3	-3,45	-6,49	-8,12	-6,45	6,09
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1422,7	1366,4	-4,6	-1,39	-3,34	6,01	-4,54	-4,48
WIELKOPOLSKIE	3498,7	3493,6	-0,3	0,92	-1,18	-2,74	-2,16	-2,18
ZACHODNIOPOMORSKIE	1696,2	1640,6	-3,8	-2,27	-4,38	-6,28	-5,33	-5,04

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Równocześnie obserwujemy proces starzenia się ludności kraju, przekładający się na wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej), jak i ludności w grupie 65 lat i więcej.

W latach 2019-2023 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej) zwiększył się w Polsce z 21,9% do 23,3%, przy czym tendencję wzrostową odnotowano we wszystkich województwach. Największy wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w tym okresie w: warmińsko-mazurskim (o 2,7 p. proc.), świętokrzyskim (o 2,4 p. proc.) oraz zachodniopomorskim i lubuskim (w obu województwach o 2,2 p. proc.), a najmniejszy w: mazowieckim (o 0,3 p. proc.) i małopolskim (o 1,0 p. proc.). W 2023 r. największy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w województwie świętokrzyskim (26,1%) łódzkim (25,9%), a najniższy w małopolskim (21,4%), pomorskim (21,6%) oraz wielkopolskim (21,8%).

Natomiast odsetek ludności w wieku 65 lat i więcej zwiększył się z 18,1% w 2019 r. do 20,1% w 2023 r., przy czym wzrost odnotowano we wszystkich województwach – sięgał on od 1,1 p. proc. w województwie mazowieckim do 3,0 p. proc. w warmińsko-mazurskim. W 2023 r. udział tej grupy ludności w całości populacji Polski najwyższy był w świętokrzyskim (22,5%) oraz łódzkim (22,4%), a najniższy w województwie małopolskim (18,3%), pomorskim (18,6%) oraz wielkopolskim (18,7%).

Tabela 2. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym oraz w wieku 65 lat i więcej.

	Ludność w wieku poprodukcyjnym*			Odsetek ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem		
	2019	2023	Zmiana 2019-2023	2019	2023	Zmiana 2019-2023
	%	%	p. proc.	%	%	p. proc.
POLSKA	21,9	23,3	1,4	18,1	20,1	2,0
DOLNOŚLĄSKIE	23,1	24,3	1,2	19,0	21,0	2,0
KUJAWSKO-POMORSKIE	21,6	23,6	2,0	17,7	20,2	2,5
LUBELSKIE	22,3	24,4	2,1	18,6	21,0	2,4
LUBUSKIE	21,6	23,8	2,2	17,6	20,4	2,8
ŁÓDZKIE	24,3	25,9	1,6	20,1	22,4	2,3
MAŁOPOLSKIE	20,4	21,4	1,0	17,0	18,3	1,3
MAZOWIECKIE	21,8	22,1	0,3	18,1	19,2	1,1
OPOLSKIE	22,7	24,5	1,8	18,8	20,9	2,1
PODKARPACKIE	20,4	22,3	1,9	16,9	19,0	2,1
PODLASKIE	21,5	23,5	2,0	17,8	19,9	2,1
POMORSKIE	20,5	21,6	1,1	16,9	18,6	1,7
ŚLĄSKIE	23,3	24,9	1,6	19,2	21,3	2,1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	23,7	26,1	2,4	19,7	22,5	2,8

WARMIŃSKO-MAZURSKIE	20,5	23,2	2,7	16,6	19,6	3,0
WIELKOPOLSKIE	20,4	21,8	1,4	16,8	18,7	1,9
ZACHODNIOPOMORSKIE	22,6	24,8	2,2	18,5	21,4	2,9

*Ludność wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej).

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Według szacunków Polskiego Instytutu Ekonomicznego w 2024 r. w Polsce przebywa ok. 2,5 mln cudzoziemców, z których - wg. GUS – wg stanu na 31 marca 2024 roku 1011,6 tys. osób wykonywało pracę w Polsce. Według danych UNHCR całkowita liczba uchodźców w Polsce wyniosła – stan na 18.10.2023 - 958 935 osób. Do odpowiednich instytucji w Polsce uchodźcy złożyli 1 639 725 wniosków o różne formy ochrony tymczasowej. Większość z nich zatrzymała się w pięciu województwach: mazowieckim (które zdecydowanie przeważało jako miejsce ich osadnictwa), dolnośląskim, śląskim, wielkopolskim i małopolskim¹⁵. Szacowano, że blisko 90% uchodźców z Ukrainy stanowiły kobiety i dzieci, najliczniejszą grupą wiekową były osoby w wieku 27-44 lata (48 proc.), w wieku 45-59 lat (24%) oraz osoby do 26. roku życia (18%). Osoby starsze, które mają powyżej 60 lat, stanowią 9 proc. uchodźców (NBP, 2023a).

2. Produkt krajowy brutto

PKB Polski (w cenach bieżących) wzrósł z 2 288 492 mln PLN w 2019 r. do 3 067 495 mln PLN w 2023 r. (tj. o 34 %). Na szczeblu województw skumulowany wzrost nominalnego PKB w latach 2019–2022 wyniósł od 26,7 % w województwie świętokrzyskim do 41,2% w województwie pomorskim. Największy udział w PKB Polski (w cenach bieżących) w 2022 r. odnotowano w następujących województwach: mazowieckie – 23,0 % (w porównaniu z 22,6 % w 2019 r.) i śląskie 12,1 % (w porównaniu z 12,0 %), natomiast najmniejszy udział odnotowano w przypadku województw: opolskiego (2,0 % w 2019 r. w porównaniu z 2,1 % w 2019 r.) i lubuskiego (2,1 % zarówno w 2019 r., jak i 2022 r.). Łączny udział 5 województw Polski Wschodniej w polskim PKB wyniósł w 2022 r. 14,3% (w porównaniu z 14,7% w 2019 r.).

Analiza realnego (tj. wyrażonego w cenach stałych) tempa wzrostu PKB wskazuje, że średnie roczne tempo wzrostu gospodarczego w Polsce w latach 2019–2022 wyniosło 3,6 %, na szczeblu województw kształtując się w przedziale od 2,1 % (w województwie świętokrzyskim) do 4,3 % (w województwie dolnośląskim).

Tabela 3. PKB w latach 2019–2022

	PKB w cenach bieżących						PKB w cenach stałych
	PKB (mln zł)			Udział (%) w PKB Polski			Średnia roczna dynamika (%) PKB
	2019	2022	Zmiana w latach 2019–2022 (%)	2019 %	2022 %	Zmiana w latach 2019–2022 p.p.	2019-2020

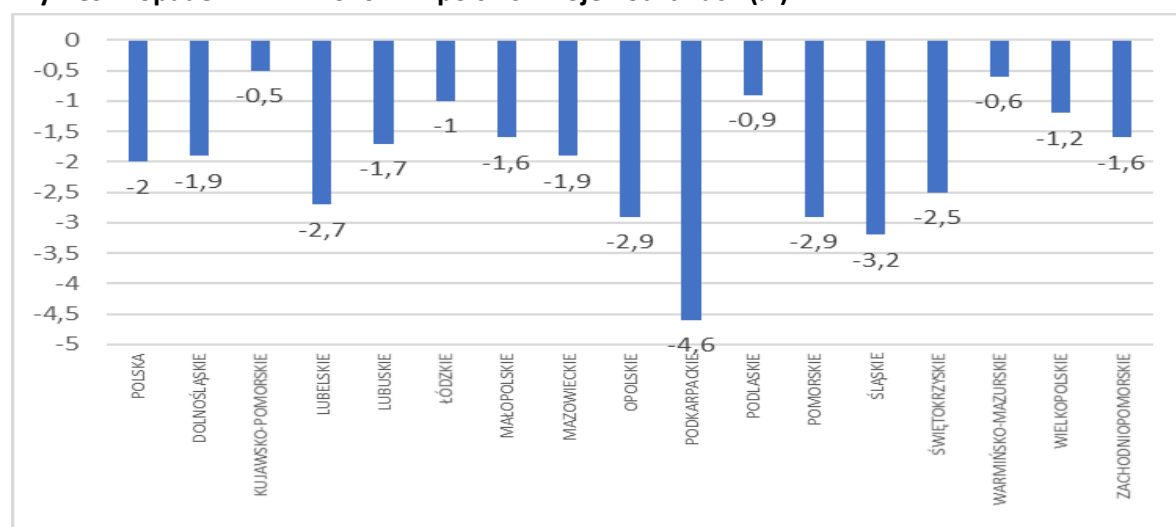
¹⁵ Uchodźcy z Ukrainy na polskim rynku pracy: możliwości i przeszkody. Instytut Ekonomiczny. 2023.

POLSKA	2 288 492	3 067 495	34,0	100,0	100,0	0,0	3,6
DOLNOŚLĄSKIE	188 974	263 119	39,2	8,5	8,6	0,1	4,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	98 401	133 869	36,0	4,4	4,4	0,0	3,5
LUBELSKIE	86 161	112 047	30,0	3,7	3,7	0,0	3,4
LUBUSKIE	48 996	65 163	33,0	2,1	2,1	0,0	3,4
ŁÓDZKIE	138 047	181 851	31,7	6,1	5,9	-0,2	3,2
MAŁOPOLSKIE	185 151	246 895	33,3	8,2	8,0	-0,2	3,4
MAZOWIECKIE	522 310	704 318	34,8	22,6	23,0	0,4	4,0
OPOLSKIE	46 396	60 854	31,2	2,1	2,0	-0,1	2,6
PODKARPACKIE	89 467	114 747	28,3	3,9	3,7	-0,2	3,0
PODLASKIE	50 801	68 542	34,9	2,2	2,2	0,0	3,6
POMORSKIE	135 565	191 386	41,2	6,0	6,2	0,2	3,9
ŚLĄSKIE	276 583	371 166	34,2	12,0	12,1	0,1	3,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	52 733	66 800	26,7	2,3	2,2	-0,1	2,1
WARMIŃSKO- MAZURSKIE	58 194	77 218	32,7	2,6	2,5	-0,1	3,5
WIELKOPOLSKIE	226 509	300 216	32,5	9,9	9,8	-0,1	3,9
ZACHODNIOPOMORSKIE	84 205	109 303	29,8	3,7	3,6	-0,1	2,8

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Jeżeli chodzi o spadek PKB w 2020 r. związany z ograniczeniami działalności gospodarczej spowodowanymi pandemią COVID-19, PKB Polski zmniejszył się w 2020 r. w ujęciu realnym (tj. w cenach stałych) o 2 %, przy czym na poziomie poszczególnych województw tempo jego spadku było zróżnicowane. Spadek PKB odnotowano we wszystkich województwach, a jego tempo wynosiło od -0,5% w województwie kujawsko-pomorskim oraz - 0,6% w województwie warmińsko-mazurskim do -4,6% w województwie podkarpackim.

Wykres 1. Spadek PKB w 2020 r. w polskich województwach (%)

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W latach 2019-2023 nastąpiła znacząca konwergencja Polski i jej regionów do średniego poziomu rozwoju w UE, wyrażonego wartością PKB na mieszkańca (według standardów siły nabywczej) w

relacji do średniego poziomu dla Unii Europejskiej. W tym kontekście należy podkreślić, że w 2019 r. relacja PKB na mieszkańca do „średniej UE” wyniosła w Polsce 73 %, natomiast w latach 2022–2023 osiągnęła poziom 80%. Z drugiej strony na podkreślenie zasługuje fakt, że w 2023 r. nie odnotowano wzrostu tego wskaźnika w porównaniu z 2022 r.

Tabela 4. PKB na 1 mieszkańca w latach 2019–2022

	PKB na 1 mieszkańca				
	tys. zł	tys. zł	Polska = 100		Średnia stopa wzrostu (%)
	2019	2022	2019	2022	lata 2019–2022
POLSKA	59 618	81 093	100,0	100,0	3,9
DOLNOŚLĄSKIE	65 164	90 980	109,3	112,2	4,6
KUJAWSKO-POMORSKIE	47 433	66 547	79,6	82,1	4,0
LUBELSKIE	40 792	55 182	68,4	68,0	4,1
LUBUSKIE	48 366	66 313	81,1	81,8	3,8
ŁÓDZKIE	56 113	76 228	94,1	94,0	3,8
MAŁOPOLSKIE	54 378	72 004	91,2	88,8	3,4
MAZOWIECKIE	96 519	127 791	161,9	157,6	3,8
OPOLSKIE	47 134	64 383	79,1	79,4	3,2
PODKARPACKIE	42 053	55 125	70,5	68,0	3,3
PODLASKIE	43 072	59 818	72,2	73,8	4,1
POMORSKIE	57 989	81 149	97,3	100,1	3,7
ŚLĄSKIE	61 136	85 131	102,5	105,0	4,1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	42 617	56 507	71,5	69,7	3,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	40 810	56 368	68,5	69,5	4,1
WIELKOPOLSKIE	64 801	85 867	108,7	105,9	3,9
ZACHODNIOPOMORSKIE	49 581	66 443	83,2	81,9	3,3

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

PKB na 1 mieszkańca wzrósł w Polsce z 59,6 tys. zł w 2019 r. do 81,1 tys. zł w 2022 r. W 2022 r. najwyższy poziom PKB na 1 mieszkańca odnotowano w województwie mazowieckim 127,8 tys. zł (czyli prawie 58 proc. powyżej średniej krajowej), natomiast najniższy w podkarpackim (55,1 tys. zł – tj. 32 proc. poniżej średniej krajowej) i lubelskim (55,2 tys. zł).

Zróżnicowania międzywojewódzkie pod względem poziomu PKB per capita wynikają głównie z różnic w poziomie wydajności pracy. Wydajność ta, mierzona jako wartość dodana brutto na jednego zatrudnionego (mierzona w PPS) odpowiadała w 2022 r. 84% przeciętnego poziomu w UE i charakteryzowała się znaczącymi różnicami na poziomie regionalnym. Przykładowo w regionie stołecznym warszawskim wynosiła 139,7%, podczas gdy we wszystkich pozostałych regionach NUTS-2 była niższa od średniego poziomu w UE. W regionach słabiej rozwiniętych (Lubelskie, Świętokrzyskie, Podlaskie and Warmińsko-Mazurskie) notowano najniższy jej poziom odpowiadający 58-63,9% „średniej unijnej”.

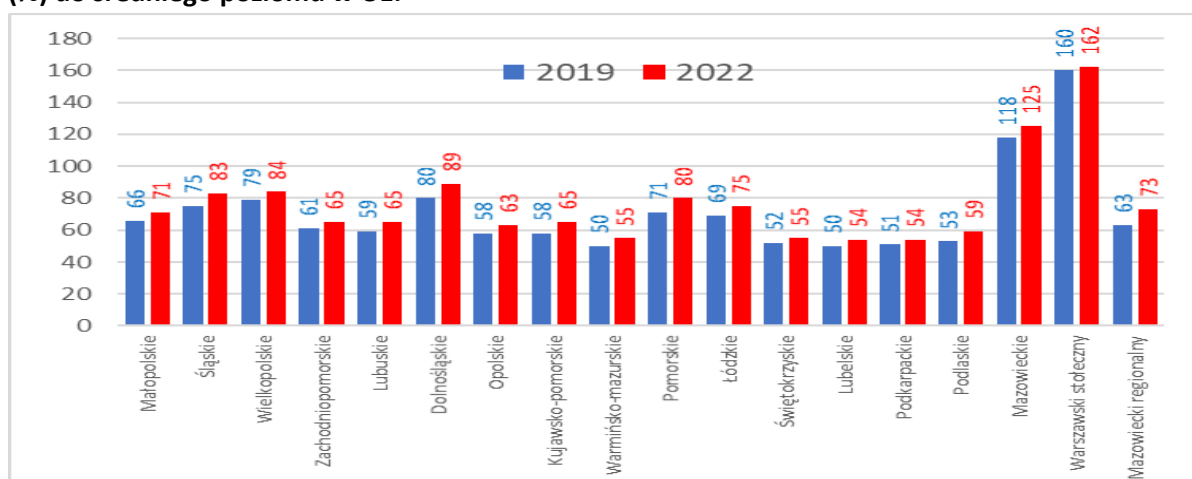
Średnie roczne tempo wzrostu PKB na 1 mieszkańca wyniosło w latach 2019-2022 w Polsce 3,9%, przy czym w przypadku poszczególnych województw wahało się ono od 3,0% w województwie świętokrzyskim do 4,6% w województwie dolnośląskim.

Na poziomie regionów NUTS-2 dane dotyczące relacji PKB na 1 mieszkańca (według standardu siły nabywczej) do średniego poziomu PKB dla UE są również dostępne tylko do 2022 r. W 2019 omawiana relacja mieściła się w przypadku Polski od 50 % średniej dla UE (w lubelskim i warmińsko-

mazurskim) do 118 % średniej unijnej w województwie mazowieckim (w województwie mazowieckim obserwujemy jednak istotne różnice wewnętrzne pomiędzy regionami NUTS 2 wchodzącymi w jego skład, w 2019 analizowany wskaźnik wynosił od 63 % średniej UE w województwie mazowieckim do 160 % tej średniej w przypadku regionu warszawskiego stołecznego). W 2022 r. relacja PKB polskich regionów NUTS 2 do „średniej unijnej” była zauważalnie wyższa i sięgała od 54 % w województwie lubelskim i podkarpackim do 162 % w województwie mazowieckim (gdzie z kolei wynosiła 73 % w regionie mazowieckim regionalnym do 162 % w warszawskim stołecznym).

W latach 2019–2022 na szczeblu regionów NUTS-2 największy postęp w zakresie konwergencji w kierunku średniej wartości PKB na 1 mieszkańca (według standardu siły nabywczej) odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym (gdzie dystans do średniego poziomu dla UE został zmniejszony o 10 pkt. proc.). Natomiast na szczeblu województw największy postęp w sferze konwergencji odnotowano w województwach: pomorskim i dolnośląskim (zmniejszenie dystansu o 9 punktów procentowych), natomiast najmniejszy w województwach podkarpackim i świętokrzyskim (gdzie dystans został zmniejszony o 3 p. proc.).

Wykres 2. PKB na 1 mieszkańca (według standardu siły nabywczej) na szczeblu NUTS-2 – relacja (%) do średniego poziomu w UE.

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W 2022 r. w województwach Polski Wschodniej wartość PKB na 1 mieszkańca (według standardu siły nabywczej) wahała się od 54% średniej unijnej (podkarpackie i lubelskie) do 59% (podlaskie).

3. Rynek pracy

Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej (na koniec roku) spadło z 16 120,6 tys. osób w 2019 r. do 14 789,1 tys. osób w 2020 r. (o 1 331,5 tys. osób - tj. o 8,3%). W kolejnych latach – wraz ze znoszeniem ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 i odbudową działalności gospodarczej – jego poziom zaczął rosnąć – do 15 209,7 tys. osób w 2022 r., a następnie odnotował nieznaczny spadek w 2023 r. – do 15 178,1 tys. osób.

Natomiast **przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw** wyniosło w 2019 r. 10 799,6 tys. etatów (osób), a w 2020 r. odnotowało nieznaczny – uwzględniając uwarunkowania związane z COVID-19 – spadek (o 0,9%). Jednak w niektórych województwach skala tego spadku była znacznie głębsza (przykładowo, w województwie warmińsko-mazurskim wyniosła ona 5,3%). W województwie podlaskim poziom przeciętnego zatrudnienia pozostał niemal niezmienny

względem poprzedniego roku, natomiast w wielkopolskim i mazowieckim wzrósł (o odpowiednio 0,9% i 0,7%).

Począwszy od 2021 r. przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw odzyskało swoją dynamikę – w 2022 r. zwiększyło się do 11 032,4 tys. osób – tj. o 2,2 % w porównaniu z 2019 r. W latach 2019–2022 poziom przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw wzrósł w 10 województwach – tempo jego wzrostu wynosiło od 0,1% w województwie świętokrzyskim i 0,5% w województwie zachodniopomorskim do 6,1% w województwie wielkopolskim i 4,4% w województwie mazowieckim. W województwie opolskim poziom przeciętnego zatrudnienia w 2022 r. był taki sam jak w 2019 r., natomiast w 5 województwach odnotowano spadek przeciętnego zatrudnienia (sięgający od -0,4 % w łódzkim do -4,8 % w warmińsko-mazurskim).

Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie (pełne etaty) w sektorze przedsiębiorstw

	Liczba zatrudnionych (etaty o pełnym wymiarze czasu pracy)					
	2019	2020	2022	Zmiana (%) w latach 2019–2020	Zmiana (%) lata 2019–2022	Udział (%) w całkowitym przeciętnym zatrudnieniu w Polsce w 2023 r.
POLSKA	10 799 559	10 700 897	11 032 433	-0,9	2,2	100,0
DOLNOŚLĄSKIE	810 764	795 353	823 592	-1,9	1,6	7,5
KUJAWSKO-POMORSKIE	473 841	464 855	470 693	-1,9	-0,7	4,3
LUBELSKIE	421 106	416 757	427 626	-1,0	1,5	3,9
LUBUSKIE	231 503	226 363	229 223	-2,2	-1,0	2,1
ŁÓDZKIE	624 088	613 738	621 584	-1,7	-0,4	5,6
MAŁOPOLSKIE	910 572	897 754	939 744	-1,4	3,2	8,5
MAZOWIECKIE	2 467 224	2 485 498	2 575 022	0,7	4,4	23,3
OPOLSKIE	209 119	204 150	209 117	-2,4	0,0	1,9
PODKARPACKIE	450 605	441 745	456 804	-2,0	1,4	4,1
PODLASKIE	233 921	233 847	242 858	0,0	3,8	2,2
POMORSKIE	612 624	607 177	627 565	-0,9	2,4	5,7
ŚLĄSKIE	1 263 972	1 234 685	1 257 637	-2,3	-0,5	11,4
ŚWIĘTOKRZYSKIE	244 531	242 518	244 800	-0,8	0,1	2,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	285 378	270 306	271 578	-5,3	-4,8	2,5
WIELKOPOLSKIE	1 187 893	1 198 232	1 260 423	0,9	6,1	11,4
ZACHODNIOPOMORSKIE	372 418	367 919	374 169	-1,2	0,5	3,4

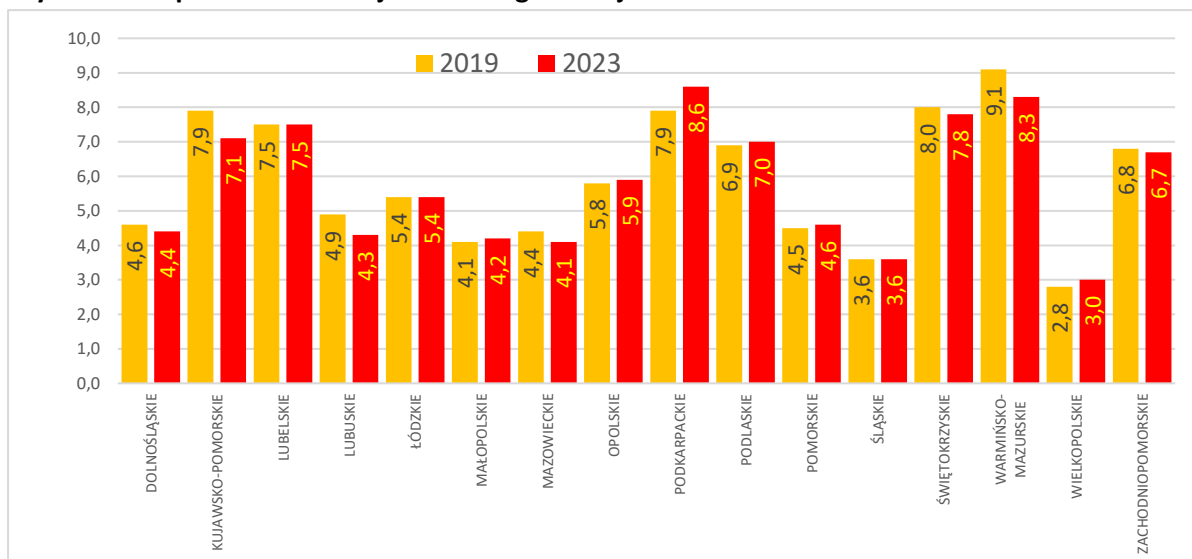
Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W 2022 r. (tak samo jak w 2019 r.) województwo mazowieckie charakteryzowało się najwyższym udziałem w liczbie zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw w całym kraju (wynosił on 23,3 % – w porównaniu z 22,8 % w 2019 r.), a na kolejnych miejscach plasowały się śląskie i wielkopolskie (z udziałem wynoszącym po 11,4 %). Najmniejszy udział w liczbie zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw w kraju odnotowano w województwach: opolskim (1,9%) i lubuskim (2,1%). Natomiast łączny udział województw Polski Wschodniej w ogólnej liczbie zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw wyniósł w 2022 r. 14,9% (będąc o 0,2 pkt proc. niższym niż w 2019 r.), a w

poszczególnych województwach regionu Polski Wschodniej wahał się od 2,2% (w województwach podlaskim i świętokrzyskim) do 4,1% (w podkarpackim).

W 2019 r. **stopa bezrobocia rejestrowanego** wyniosła w Polsce 5,2%, sięgając na poziomie poszczególnych województw od 2,8% w wielkopolskim do 9,1% w warmińsko-mazurskim. W roku 2020 r. (COVID-19) wzrosła ona do 6,3 % (kształtując się na poziomie od 3,7 % w województwie wielkopolskim do 10,2 % w województwie warmińsko-mazurskim). W kolejnych latach nastąpił jej stopniowy spadek – do 5,1 % w 2023 r. (na poziomie województw wynosiła ona od 3 % w województwie wielkopolskim do 8,6 % w województwie podkarpackim).

Wykres 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwach

Źródło: Departament Strategii MFiPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

4. Poziom wykształcenia

Poziom **wykształcenia** Polaków stale się poprawia. Pozytywny trend wzrostowy zaobserwowano w kształceniu dorosłych, które dotyczyło również obszaru Polski Wschodniej. Według danych Eurostatu odsetek osób z **wykształceniem wyższym wzrósł w skali kraju z 32,4% w 2019 r. do 37,9% w 2023 r.** Na szczeblu NUTS 2 wynosił on w 2023 r. od 24,2 % w województwie warmińsko-mazurskim do 56,1 % w regionie warszawskim stołecznym.

Różnice w poziomie wykształcenia między mieszkańcami miast i wsi pozostały bardzo duże. W 2022 r. 37,2 % mieszkańców miast miało wyższe wykształcenie, w porównaniu z 19,2 % na obszarach wiejskich. Odsetek **osób dorosłych, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu, wyniósł wg danych Eurostatu w 2022 r.** 22,0% wśród mężczyzn oraz 26,6% wśród kobiet¹⁶. Natomiast dane Eurostatu pokazujące odsetek osób w wieku 25 do 64 lat, które w ostatnich 4 tygodniach uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu wskazują, że w Polsce odsetek ten wynosił w 2023 r. 8,7% (wobec 4,9% w 2019 r.), a na poziomie regionalnym wahał się w 2023 r. od 3,3 % (w województwie świętokrzyskim) do 14,6 % (w województwie małopolskim)¹⁷.

5. Badania i rozwój oraz innowacyjność

Relacja wydatków na działalność badawczo-rozwojową do PKB wzrosła w Polsce z 1,32 % w 2019 r. do 1,46 % w 2022 r. Charakteryzowała się jednak znacznym zróżnicowaniem pomiędzy

¹⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231016-2>

¹⁷ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfse_04/default/table?lang=en

poszczególnymi województwami - w 2022 r. sięgała ona od 0,38% w województwie lubuskim i 0,42% w województwie świętokrzyskim do 2,56% w województwie małopolskim i 2,22% w województwie mazowieckim. W przypadku tego ostatniego województwa istniały jednak głębokie różnice między regionem warszawskim stołecznym (w którym analizowany wskaźnik wyniósł 2,83% i był najwyższy wśród wszystkich polskich regionów NUTS2), a regionem mazowieckim (w którym osiągnął zaledwie 0,30% i był najniższy wśród polskich regionów NUTS2). W latach 2019–2022 wskaźnik ten wzrósł w całym kraju o 0,14 punktu procentowego, co wynikało ze wzrostu odnotowanego w 13 województwach (największym – o 0,33 punktu procentowego – w województwie małopolskim), przy jednoczesnym spadku w 3 województwach (lubuskim, podkarpackim i świętokrzyskim).

Wyrażone w cenach bieżących wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce wyniosły w 2022 r. 44,7 mld zł i były o 47,6% wyższe niż w 2019 r. Warto podkreślić, że wzrost odnotowano w 15 województwach (jego tempo wahało się od 4,2% w województwie lubelskim do 96% w województwie opolskim), natomiast w województwie świętokrzyskim poziom tych wydatków w 2022 r. był taki sam jak w 2019 r. i wyniósł 0,28 mld zł, co stanowiło zaledwie 0,6% analizowanych wydatków w skali kraju. Zarówno w 2019 r., jak i w 2022 r. blisko połowa wydatków na B+R została poniesiona w zaledwie 2 województwach - mazowieckim i małopolskim, których udział w analizowanych wydatkach wyniósł w 2022 r. odpowiednio 35,1% i 14,1%. Stosunkowo wysoki (wynoszący ok. 8-9% łącznych wydatków poniesionych w kraju) był również udział następujących województw: śląskie, pomorskie i dolnośląskie. Natomiast łączny udział województw Polski Wschodniej w wydatkach na B+R poniesionych w kraju w 2022 r. wyniósł 9,7%.

Tabela 6. Wydatki na działalność badawczo-rozwojową w województwach

	Wydatki na badania i rozwój (% PKB)			Wydatki na badania i rozwój (w cenach bieżących, mld PLN)			
	2019 r. (%)	2022 r. (%)	Zmiana w latach 2019– 2022 (s. s.)	2022 r.	Zmiana w latach 2019– 2022 (%)	Udział w wydatkach krajowych w 2022 r.	Zmiana udziału w latach 2019- 2022
	%	%	p.p.	mld PLN	%	%	p.p.
POLSKA	1,32	1,46	0,14	44,70	47,6	100	X
DOLNOŚLĄSKIE	1,25	1,48	0,23	3,90	64,6	8,7	0,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	0,73	0,91	0,18	1,22	69,4	2,7	0,4
LUBELSKIE	1,14	1,18	0,04	1,32	33,3	3,0	-0,3
LUBUSKIE	0,48	0,38	-0,10	0,25	4,2	0,6	-0,2
ŁÓDZKIE	0,99	1,04	0,05	1,89	39,0	4,2	-0,3
MAŁOPOLSKIE	2,23	2,56	0,33	6,31	52,8	14,1	0,5
MAZOWIECKIE	2,08	2,22	0,14	15,67	43,9	35,1	0,9
OPOLSKIE	0,55	0,80	0,25	0,49	96,0	1,1	0,3
PODKARPACKIE	1,20	1,18	-0,02	1,36	27,1	3,0	-0,5
PODLASKIE	0,81	0,83	0,02	0,57	39,0	1,3	-0,1
POMORSKIE	1,69	1,86	0,17	3,56	55,5	8,0	0,4
ŚLĄSKIE	0,89	0,93	0,04	3,47	41,1	7,8	-0,4
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,53	0,42	-0,11	0,28	0,0	0,6	-0,3
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,80	1,02	0,22	0,79	68,1	1,8	0,2

WIELKOPOLSKIE	0,82	0,96	0,14	2,88	55,7	6,4	0,3
ZACHODNIOPOMORSKIE	0,60	0,69	0,09	0,75	47,1	1,7	0,0

Źródło: Departament Strategii MFiPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Jeśli jednak chodzi o przełożenie działalności prac badawczo-rozwojowych na innowacyjność Polski i jej regionów, należy podkreślić, w Europejskim Rankingu Innowacyjności 2024 Polska nadal jest klasyfikowana jako „wschodzący innowator” (*emerging innovator*), tj. w kategorii, która w 2024 r. obejmuje 6 państw o najniższych w Unii Europejskiej wynikach w zakresie innowacji w UE (kategorie uwzględnione w rankingu to: „liderzy innowacji”, „silni innowatorzy”, „umiarkowani innowatorzy” i „wschodzący innowatorzy”). Najnowsze rezultaty dotyczące wyników w zakresie innowacyjności na poziomie regionalnym pochodzą z Regional Innovation Scoreboard 2023 – wynika z nich, że w Polsce region warszawski stołeczny jest najbardziej innowacyjnym regionem NUTS-2, który zgodnie z metodologią cytowanego badania jest sklasyfikowany jako „umiarkowany innowator” (do tej samej kategorii zaliczono województwo małopolskie), podczas gdy pozostałe polskie regiony NUTS2 są sklasyfikowane jako „wschodzący innowatorzy”.

6. Sytuacja materialna gospodarstw domowych

Przeciętne nominalne miesięczne wynagrodzenie brutto wzrosło w Polsce z 5 181,63 zł w 2019 r. do 7 595,30 zł – tj. o 46,6%, przy czym tempo wzrostu w poszczególnych województwach wynosiło od 42,9% w mazowieckim do 51,7% w województwie małopolskim.

Najwyższe przeciętne nominalne miesięczne wynagrodzenie brutto odnotowano w województwie mazowieckim, gdzie w 2022 r. było ono o 17,6% wyższe od średniej krajowej, natomiast najniższe w województwach Polski Wschodniej (gdzie średnie wynagrodzenie było o 10-15 % niższe od średniej krajowej) i kujawsko-pomorskim (11,5 % poniżej średniego poziomu krajowego).

W oparciu o dane dotyczące wynagrodzeń nominalnych, wyliczono tempo wzrostu wynagrodzeń w latach 2019-2022, **zmianę przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego brutto w ujęciu realnym**, posługując się wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych w latach 2019-2022 (przyjmując ten poziom roku 2019=100) w poszczególnych województwach. Według danych GUS w 2022 r. poziom cen w Polsce był o 38,5% wyższy niż w 2019 r., przy czym skumulowany wzrost cen w województwach wynosił od 35,4% w województwie dolnośląskim do 41,9% w województwie małopolskim. Z obliczeń wynika, że w 2022 r. średnia miesięczna realna płaca brutto w Polsce była o 5,8% wyższa niż w 2019 r., przy czym w poszczególnych województwach jej wzrost mieścił się w przedziale od 3,1% w województwie wielkopolskim do 9,0% w województwie lubuskim.

Tabela 7. Przeciętne nominalne miesięczne wynagrodzenie brutto (w jednostkach gospodarki narodowej zatrudniających 10 pracowników i więcej) oraz w sektorze publicznym (niezależnie od liczby pracowników).

	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto			Poziom cen konsumpcyjnych w 2022 r. (2019=100)	Stopa wzrostu (%) średniego miesięcznego wynagrodzenia realnego brutto w latach 2019–2022
	2019 (mln zł)	2022 r. (mln zł)	Zmiana 2019–		

			2022 (%)		
POLSKA	5 181,63	7 595,30	46,6	138,5	5,8
DOLNOŚLĄSKIE	5 323,55	7 850,30	47,5	135,4	8,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	4 494,37	6 721,48	49,6	139,5	7,2
LUBELSKIE	4 564,85	6 774,52	48,4	137,2	8,2
LUBUSKIE	4 559,96	6 882,46	50,9	138,5	9,0
ŁÓDZKIE	4 790,10	7 052,93	47,2	140,5	4,8
MAŁOPOLSKIE	5 098,26	7 736,56	51,7	141,9	7,0
MAZOWIECKIE	6 248,47	8 928,60	42,9	137,6	3,8
OPOLSKIE	4 712,47	6 975,81	48,0	138,4	7,0
PODKARPACKIE	4 388,16	6 436,15	46,7	136,7	7,3
PODLASKIE	4 575,88	6 805,04	48,7	136,7	8,8
POMORSKIE	5 142,01	7 550,99	46,8	137,8	6,6
ŚLĄSKIE	5 177,86	7 611,38	47,0	137,5	6,9
ŚWIĘTOKRZYSKIE	4 490,41	6 585,16	46,6	139,6	5,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	4 319,51	6 447,09	49,3	138,5	7,7
WIELKOPOLSKIE	4 687,39	6 772,06	44,5	140,1	3,1
ZACHODNIOPOMORSKIE	4 769,71	7 007,40	46,9	138,4	6,2

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Zgodnie z wynikami badania budżetów gospodarstw domowych zaobserwowano stałą poprawę sytuacji materialno-finansowej gospodarstw domowych, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa domowe. W 2022 r. **średni miesięczny dochód do dyspozycji** na osobę w gospodarstwie domowym (tj. przeznaczony na wydatki na dobra i usługi konsumpcyjne oraz na wzrost oszczędności) wyniósł 2 195 PLN, przy czym najwyższy dochód odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (2998 PLN) i śląskim (2318 PLN), a najniższy – w województwie podkarpackim (1 791 PLN). Średni dochód w całej Polsce Wschodniej w 2022 r. wyniósł 1 992 zł i był niższy od średniej krajowej o 9,2%. Jedynym wyjątkiem było Podlaskie, gdzie dochód do dyspozycji przekroczył średnią dla Polski z 2022 r. o 5,2 %.

Dysproporcja dochodów na mieszkańca w gospodarstwach domowych, mierzona **współczynnikiem Giniego¹⁸**, wyniosła w Polsce **0,314 w 2022 r.**, przy czym najwyższe nierówności odnotowano w opolskim (0,414), a najniższe w zachodniopomorskim (0,245). W Polsce Wschodniej współczynnik wyniósł 0,288. Dysproporcje w dochodach, które były wyższe od średniej krajowej, odnotowano w dużych miastach (0,327), natomiast w pozostałych analizowanych wymiarach miejskich były one niższe od średniej krajowej.

Według danych Eurostatu wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym obniżył się z 17,9% w 2019 r. do 15,9% w 2022 r., a następnie nieznacznie wzrósł – do 16,3% w 2023 r.

Natomiast z badania EU-SILC wynika, że **wskaźnik zagrożenia ubóstwem** po transferach socjalnych w Polsce w 2022 r. wyniósł 13,7 %. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w województwach wschodniopolskim – podlaskim (23,4%), lubelskim (22,6%) i warmińsko-mazurskim (20,6%). Najniższe wskaźniki odnotowano w województwie warszawskim Stołecznym (6,7%) i śląskim (7,8%).

7. Ochrona środowiska

¹⁸ Miara nierówności rozkładu dochodów; przybiera wartość między 0 a 1. Wskaźnik ten osiągnąłby wartość 0 (rozkład jednorodny), gdyby wszystkie osoby miały ten sam dochód, natomiast wartość 1, gdyby wszystkie osoby poza jedną miały dochód zerowy.

Inwestycje w zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków, które mają kluczowe znaczenie dla przystosowania się do zmiany klimatu, znacznie wzrosły w ostatnim dziesięcioleciu, głównie dzięki wsparciu ze środków UE. Odsetek ludności korzystającej z komunalnych oczyszczalni ścieków wzrósł z 74,5 % w 2018 r. do 75,9 % w 2023 r. Na poziomie województwa odsetek ludności korzystającej z takich instalacji wahał się w 2023 r. od 58,7% w województwie lubelskim do 85,3% w województwie zachodniopomorskim. W miastach 94,8 % osób korzystało z nich zarówno w 2019 r., jak i 2023 r. (w 2023 r. odsetek ten wahał się od 91,1 % w województwie wielkopolskim do 97,1 % w województwie podkarpackim), natomiast na obszarach wiejskich odsetek użytkowników wzrósł z 44,0% do 48,2 % (wynosząc od 27,4 % w województwie podlaskim do 68,6 % w województwie pomorskim).

Odnotowano wzrost odsetka **odpadów komunalnych zebranych selektywnie** - z 31,2 % w 2019 r. do 40,7 % w 2023 r., przy czym odsetek ten wahał się w ostatnim roku od 35,0 % w województwie świętokrzyskim do 49,1 % w województwie lubelskim.

Natomiast **odsetek emisji zanieczyszczeń z zakładów szczególnie szkodliwych dla czystości powietrza zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach redukcji zanieczyszczeń** wyniósł - w przypadku zanieczyszczeń pyłowych w 2023 r. 99,9%, a w poszczególnych województwach kształtował się na poziomie od 96,8% (w województwie lubelskim) do 100% (w łódzkim). W przypadku zanieczyszczeń gazowych odsetek zanieczyszczeń zatrzymanych lub zneutralizowanych wzrósł w Polsce z 70,3% w 2019 r. do 74,1% w 2023 r., wahał się pod koniec analizowanego okresu od 7,1% w województwie warmińsko-mazurskim do 96,4% w województwie dolnośląskim. Jednocześnie, jakość powietrza szczególnie w centralnych i południowych regionach nie jest zadowalająca. Emisja gazów cieplarnianych pozostaje jedną z najwyższych w UE. Od 2012 roku stale zwiększają się inwestycje w odnawialne źródła energii, w szczególności energii wiatrowej i energii słonecznej. W 2022 roku udział odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej w Polsce wyniósł 21%, przy czym różni się on znacznie między województwami od 5,6% w woj. opolskim i 6,3% w woj. łódzkim do 95,6% w woj. warmińsko-mazurskim i 80,3% w woj. podlaskim.

Tabela 8. Ochrona środowiska – wybrane dane

	% ludności korzystającej z planów oczyszczania ścieków komunalnych		% odpadów komunalnych zbieranych selektywnie		emisja zanieczyszczeń z zakładów szczególnie szkodliwych dla czystości powietrza - % zanieczyszczeń zatrzymanych lub zneutralizowanych w systemach redukcji zanieczyszczeń w generowanych zanieczyszczeniach				udział odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej ogółem
	2023 r. (%)	Zmiana (p.proc.) w latach 2019–2023	2023 r. (%)	Zmiana (p.proc.) w latach 2019–2023	2023 r. (%) – cząstki stałe	Zmiana (p.proc.) w latach 2019–2023, cząstki stałe	2023 r. (%) – gazy	Zmiana (p.p.) w odniesieniu do gazów w latach 2019–2023	
POLSKA	75,9	1,4	40,7	9,5	99,9	0,1	74,1	3,8	21,0
DOLNOŚLĄSKIE	81,5	-0,4	37,4	9,9	99,9	0,0	96,4	0,5	10,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	73,7	0,6	37,4	7,2	99,5	0,1	60,0	17,6	54,6
LUBELSKIE	58,7	0,7	49,1	9,9	97,8	0,0	91,4	0,3	51,6
LUBUSKIE	79,4	2,2	37,2	10,9	99,4	0,2	70,2	4,5	35,7
ŁÓDZKIE	71,4	1,2	40,4	7,8	100,0	0,0	90,6	0,5	6,3

MAŁOPOLSKIE	70,4	3,1	42,8	9,6	99,8	0,1	60,1	3,6	20,6
MAZOWIECKIE	74,4	0,9	38,5	10,4	99,7	-0,2	83,0	5,1	7,3
OPOLSKIE	79,6	2,8	43,7	8,4	100,0	0,0	72,9	-1,7	5,6
PODKARPACKIE	79,0	3,4	40,0	10,5	99,7	0,3	49,4	2,2	49,5
PODLASKIE	69,2	0,5	40,5	9,0	99,5	0,8	40,9	16,4	80,3
POMORSKIE	83,6	0,5	44,4	12,1	99,8	0,2	92,4	5,6	63,9
ŚLĄSKIE	83,6	1,9	44,9	5,6	99,8	0,1	26,8	1,0	9,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	69,9	4,9	35,0	5,5	99,9	0,0	51,4	-5,5	20,8
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	79,0	1,9	39,2	17,1	98,5	-0,3	7,1	3,8	95,6
WIELKOPOLSKIE	73,6	0,2	40,8	11,8	99,5	-0,2	56,3	-15,0	52,2
ZACHODNIOPOMORSKIE	85,3	2,3	35,5	9,0	99,9	0,2	58,1	-12,4	62,6

Źródło: Departament Strategii MFIPR na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Podsumowanie

Zmiany demograficzne w Polsce są związane z **niższym wskaźnikiem urodzeń, starzeniem się społeczeństwa i migracją obywateli Ukrainy**. Napływ obywateli Ukrainy wiąże się z korzyściami dla rynku pracy, ale niesie ze sobą również liczne wyzwania związane z ich integracją, obciążeniem usług publicznych w tym systemu opieki zdrowotnej oraz systemu edukacji w związku z przyjęciem dzieci i młodzieży z Ukrainy do polskich szkół.

W ostatnim dziesięcioleciu **pogłębiły się dysproporcje regionalne w PKB na mieszkańca**. Nadal obserwuje się **dysproporcje między regionami wschodnimi a resztą kraju**, a także dysproporcje wewnątrzregionalne. Utrzymują się **różnice w poziomie zatrudnienia, wyższego wykształcenia i kwalifikacji siły roboczej**, szczególnie pomiędzy obszarami miejskimi a pozamiejskimi. Jeden region (województwo łódzkie) znajduje się w **pułapce niedoboru talentów**¹⁹, a kolejne 7 regionów (opolskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, lubelskie, podkarpackie, podlaskie, mazowieckie) jest zagrożone wpadnięciem w pułapkę niedoboru talentów.

Wszystkie regiony plasują się **poniżej średniej UE pod względem konkurencyjności** w 2022 r. z wyjątkiem regionu warszawskiego stołecznego. Ponadto, w całym kraju widoczne są **regionalne dysproporcje pod względem wyników w zakresie innowacji**. Tylko dwa regiony zostały sklasyfikowane jako umiarkowani innowatorzy (region stołeczny i małopolski), podczas gdy wszystkie pozostałe regiony zostały sklasyfikowane jako wschodzący innowatorzy.

Problemem jest nadal **wysoka emisja gazów cieplarnianych**, głównie w wyniku produkcji energii elektrycznej i ogrzewania z węgla. Kontynuacji wymaga transformacja energetyczna. Konieczne jest **dalsze przechodzenie na czystą energię**, poprawa efektywności energetycznej budynków i przedsiębiorstw oraz pozostałe inwestycje obniżające emisję gazów cieplarnianych, szczególnie w regionach z górnictwem węglowym i wysokoemisyjnymi gałęziami przemysłu. Ważne są również projekty inwestycyjne mają na celu zapewnienie odpowiedniego **zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych**. Kluczowe znaczenie ma również zapewnienie finansowania rozwiązań w zakresie przystosowania się do zmian klimatu na wszystkich szczeblach.

Zwiększenie innowacyjności i konkurencyjności również pozostaje jednym z priorytetów inwestycji w ramach polityki spójności. Kluczowe znaczenie ma wzmocnienie transferu technologii, wyników prac badawczo-rozwojowych, prac rozwojowych i innowacyjnych przedsiębiorstw, zacieśnienie współpracy między przedsiębiorstwami a nauką oraz komercjalizacja prac badawczo-rozwojowych,

¹⁹ Region jest klasyfikowany jako region w pułapce niedoboru talentów, jeżeli przez więcej niż 16 lat doświadcza spadku zatrudnienia, produktywności oraz wzrostu PKB poniżej średniej UE.

prac rozwojowych i innowacyjnych, a także zwiększenie udziału w europejskich sieciach, platformach i programach w zakresie badań naukowych i innowacji. Kluczowe znaczenie ma inwestowanie w rozwój umiejętności w sektorach inteligentnych specjalizacji i w innowacyjne modele biznesowe.

Istotnym obszarem jest także zapewnienie finansowania w celu poprawy dostępu do podstawowych usług publicznych oraz **wsparcie integracji uchodźców**, przede wszystkim z Ukrainy w kontekście systemu edukacji. Kluczowym priorytetem pozostaje **uczenie się osób dorosłych oraz budowanie zielonych i cyfrowych umiejętności** pracowników celem zaspokojenia pojawiających się potrzeb w zakresie miejsc pracy w sektorach odnawialnych i neutralnych dla klimatu oraz wypełnieniem luki między popytem na specjalistów wykwalifikowanych cyfrowo a ich podażą. Poprawa umiejętności cyfrowych obywateli jest również konieczna w obliczu poprawy świadczenia usług publicznych m.in. w sektorze zdrowia.

Dodatkowo, w świetle wydarzeń z września 2024r. i powodzi, która szczególnie dotknęła południowe obszary Polski, konieczne jest umożliwienie wprowadzenia zmian w programach, które pozwolą na szybkie i elastyczne podjęcie działań, przyczyniających się z jednej strony **do usuwania skutków samej powodzi, z drugiej na podejmowanie działań w obszarze ochrony przeciw skutkom ekstremalnych zjawisk atmosferycznych**

5. W przypadku programów wspieranych z FST – ocena przeprowadzona przez Komisję zgodnie z art. 29 ust. 1 lit. b) rozporządzenia (UE) 2018/1999 (w szczególności jak analiza Komisji wpływa na realizację FST oraz ewentualne zmiany w priorytetach dotyczących FST);

Dodatkowe informacje:

W przypadku gdy przeprowadzona przez Komisję ocena zmienionego Krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu wskazuje na rozbieżność między zobowiązaniem do stopniowego wycofywania paliw kopalnych zawartym w Krajowym planie w dziedzinie energii i klimatu a zobowiązaniami zawartymi w Terytorialnych Planach Sprawiedliwej Transformacji ocena przeglądu śródkresowego powinna uwzględniać wpływ rozbieżności między zmienionym Krajowym planem w dziedzinie energii i klimatu a terytorialnym planem sprawiedliwej transformacji na realizację programu. Należy określić i zaproponować potencjalne środki naprawcze.

W dniu 11.10.2024 r. MKiŚ skierowało do konsultacji publicznych projekt aktualizacji Krajowego planu w dziedzinie energii i klimatu na lata 2021-2030. W przygotowywanej aktualizacji KPEiK zostały zaimplementowane cele liczbowe z TPST dot. wykorzystania węgla i odstawień jednostek wytwórczych (tam gdzie były dostępne) - w szczególności w analizach progностycznych dokumentu uwzględniono zapisy TPST województwa łódzkiego.

KPEiK zawiera dwa scenariusze – WEM o charakterze business as usual oraz WAM będący scenariuszem aktywnej transformacji.

TPST woj. łódzkiego jest uwzględniony w obu scenariuszach, czemu wyraz daje także treść zał. 1 na str. 61 (wyciąg z treści poniżej):

„podaż węgla brunatnego ulega znacznej redukcji już po 2025 r. (głównie w wyniku wyłączenia wyeksploatowanych bloków energetycznych i wyczerpywania się części złóż). W analizie nie zakładano uruchomienia nowych złóż węgla brunatnego. W kontekście Kompleksu Energetycznego Bełchatów (KEB) uwzględniono dane z Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji Województwa Łódzkiego[1] w zakresie prognozowanego wydobycia węgla brunatnego - ok. 8,4 mln t w 2030 r.”.

Należy zwrócić uwagę, że w wartościach tabelarycznych nie wyróżniono bezpośredni samej wartości 8,4 mln t z uwagi na to, że wydobycie węgla brunatnego w Polsce odbywa się nie tylko w kompleksie bełchatowskim, ponadto wartości wyraża się w [ktoe] zgodnie z metodyką statystyczną.

Obecnie opracowywana jest nowa wersja prognoz, po konsultacjach publicznych. Kierunek zmian wskazuje na głębszą dekarbonizację. Nie przewiduje się zmiany założenia wynikającego z TPST woj. łódzkiego.

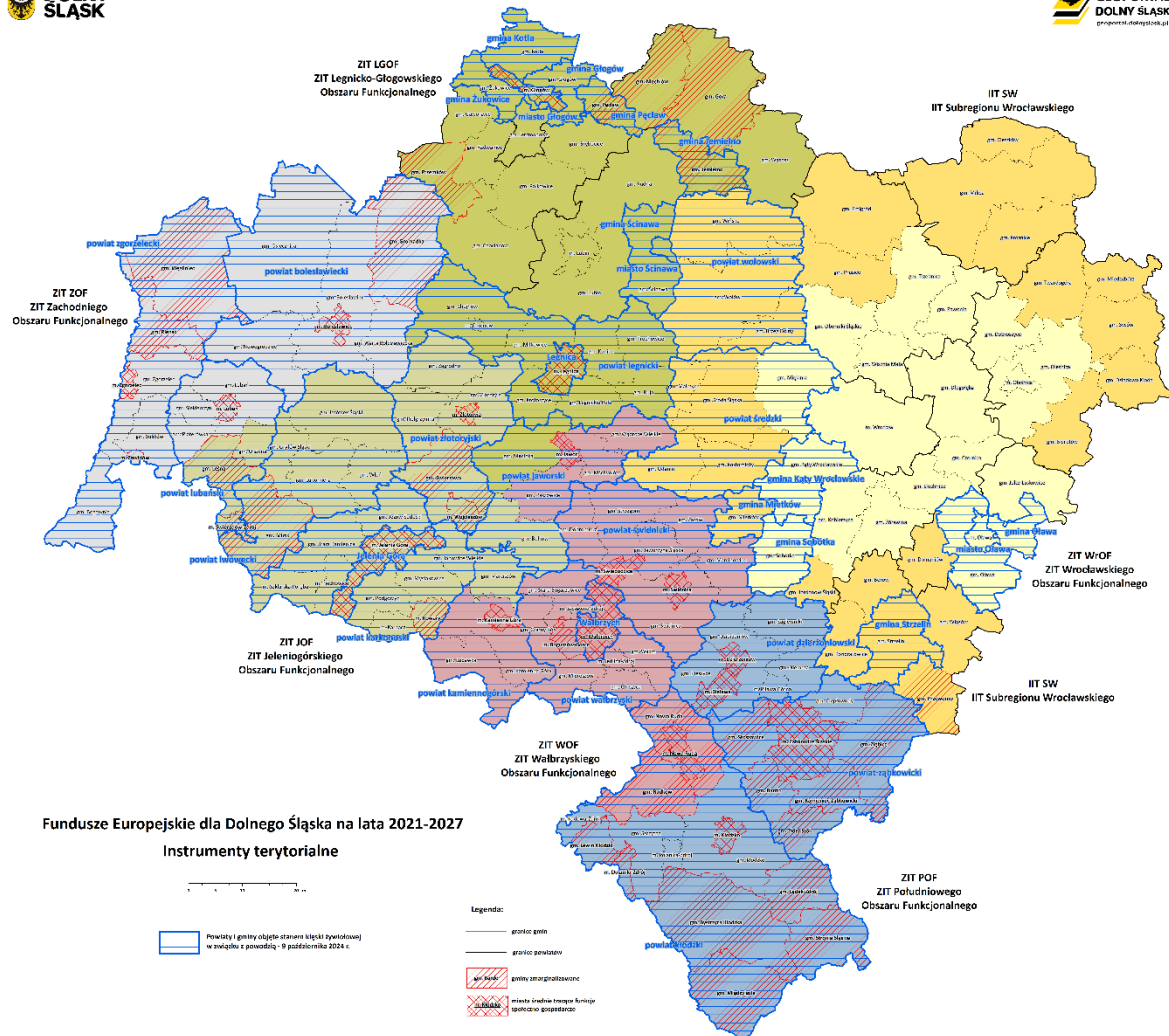
CZĘŚĆ B

Wypełniają Instytucje Zarządzające (poziom programów)

1. Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu, ze szczególnym naciskiem na potrzeby terytorialne, z uwzględnieniem wszelkich istotnych negatywnych zmian finansowych, gospodarczych lub społecznych (biorąc również pod uwagę Sprawozdanie krajowe na 2024 r. dotyczące Polski, w tym ramkę nr 4 dotyczącą przeglądu śródkresowego, załącznik nr 4 „Inne instrumenty UE na rzecz ożywienia gospodarczego i wzrostu” oraz załącznik 17 „Wyniki gospodarcze i społeczne na poziomie regionalnym” – w tym analizę dysproporcji społeczno-gospodarczych na poziomie regionu oraz identyfikację kluczowych potrzeb inwestycyjnych lub potrzeb w zakresie reform).

Wypełniają Instytucje Zarządzające programami regionalnymi, jeśli uznają, że właściwe jest wskazanie zmian społeczno-gospodarczych w regionie dla uzasadnienia zmian w programie.

Obecna sytuacja społeczno – gospodarcza Dolnego Śląska została zdeterminowana przez klęskę żywiołową, która we wrześniu 2024 r. nawiedziła południowe tereny kraju. Kataklizm powodzi spowodował ogromne straty w mieniu prywatnym i publicznym. Wobec powyższego rząd przyjął szereg rozwiązań legislacyjnych mających na celu likwidację jej skutków. Na obszarach, które najbardziej ucierpiały wskutek powodzi na podstawie rozporządzeń Rady Ministrów RP wprowadzono stan klęski żywiołowej. Stanem klęski żywiołowej została objęta znaczna część województwa dolnośląskiego (ponad 2/3 obszaru), tj. powiaty bolesławiecki, jaworski, legnicki, złotoryjski, dzierzoniowski, lubański, świdnicki, średzki, kamiennogórski, karkonoski, kłodzki, lwówecki, wałbrzyski, wołowski, ząbkowicki, zgorzelecki, gmina Strzelin w powiecie strzelińskim, gmina miejska Głogów, gmina wiejska Głogów, gmina Kotła, gmina Pęcław, gmina Żukowice w powiecie głogowskim, miasto i gmina Ścinawa w powiecie lubińskim, miasto na prawach powiatu Legnica, gmina Mietków w powiecie wrocławskim, miasta na prawach powiatu Wałbrzych i Jelenia Góra, gmina miejska Oława oraz gmina wiejska Oława w powiecie oławskim, gmina Kąty Wrocławskie oraz gmina Sobótka w powiecie wrocławskim, Gmina Jemielno w powiecie górowskim (mapa poniżej).

Dane obrazujące skutki powodzi:

- Powódź dotknęła ponad 177 tysięcy mieszkańców Dolnego Śląska.
- Straty powodziowe na Dolnym Śląsku oszacowano na ponad 5,7 miliardów złotych (wg danych zebranych przez Dolnośląski Urząd Wojewódzki we Wrocławiu).
- Zniszczonych/uszkodzonych w wyniku powodzi zostało ponad 10 tys. budynków jednorodzinnych i wielorodzinnych oraz gospodarczych (kwotę strat szacuje się na ok 400 mln zł).
- Powódź uszkodziła także 148 szkół, 38 przedszkoli, 13 żłobków, 79 urzędów i OPS-ów, 13 DPS - ów, 98 instytucji kultury (domy kultury, muzea, biblioteki), 91 budynków policji i OSP i 34 ośrodków zdrowia, 140 obiektów sportowych.
- Uszkodzeniu uległo 194 km kanalizacji oraz 157 km wodociągów, 142 stacje uzdatniania wody i ujęcia wody pitnej, 213 stacji pomp i 58 oczyszczalni ścieków.
- W wyniku powodzi znacząco ucierpiała infrastruktura drogowa. W sumie zniszczonych zostało ponad 3 tys. km dróg na kwotę ponad 3 mld zł (w tym 600 mln zł wynoszą straty na drogach wojewódzkich).

- Żywiol uszkodził 586 mostów, przepraw, kładek na kwotę ok 950 mln zł, zniszczeniu uległo ponad 1600 przepustów na kwotę ponad 70 mln zł oraz 96 km ścieżek rowerowych na kwotę ok 13 mln zł.
- Odbudowy wymaga 600 budowli piętrzących, regulacyjnych i odwadniających oraz także ponad 500 km rowów odwadniających. Szacowane koszty wynoszą ponad 100 mln zł.

Powyższe dane bardzo dobrze obrazują skalę zniszczeń oraz wyzwania stojące przed regionem w kwestii zniwelowania skutków kataklizmu. W związku z powyższym, zgodnie z rozporządzeniem RESTORE, konieczne jest zaprogramowanie nowej osi niwelującej skutki powodzi. Tym samym konieczne będzie uruchomienie środków alokowanych w ramach kwot elastyczności. Na nowy priorytet 13 programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 planujemy przeznaczyć zatem kwotę 82,4 mln. Środki te pochodzą z innych osi priorytetowych – z osi EFRR 61,4 mln EUR, z osi EFS+ w kwocie 21,1 mln EUR, w których sytuacja jest stabilna i nie odnotowano ryzyk związanych z wdrażaniem interwencji.

Z uwagi na konieczność strategicznego podejścia oraz konieczność celowego skierowania interwencji nowa oś „powodziowa” na Dolnym Śląsku będzie skupiać się na zadaniach w zakresie infrastruktury transportowej dróg wojewódzkich i powiatowych oraz wsparcia służb ratowniczych. Podejście takie również wynika z logiki interwencji przyjętej na poziomie Państwa Członkowskiego. W ramach realizacji priorytetu przewiduje się wsparcie dotacyjne ze względu na wystąpienie nagłej, nieprzewidzianej sytuacji kryzysowej polegającej na wystąpieniu katastrofalnej powodzi i ulewnych opadów, których konsekwencją było wprowadzenie stanu klęski żywiołowej.

Zaistniała sytuacja z września 2024 r. uwypukliła w sposób szczególny wyzwania klimatyczne i środowiskowe w skali globalnej, regionalnej i lokalnej. Konieczne jest zatem podjęcie działań w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatycznym oraz adaptacji do nowych uwarunkowań związanych z zagrożeniami wynikającymi ze zmian klimatu, nie tylko w kontekście sytuacji powodziowej na Dolnym Śląsku z września 2024 r.

W związku z wieloczynnikowymi zagrożeniami wynikającymi ze zmian klimatu, a zarazem z bezrefleksyjną w stosunku do zasobów wodnych działalnością człowieka konieczna jest zmiana podejścia do gospodarowania zasobami wody na każdym poziomie korzystania z niej. Istotne niedobory wody, nasilające się ekstremalne zdarzenia pogodowe oraz zła kondycja ekologiczna rzek wymaga zintegrowanego ujęcia gospodarki wodnej i zagadnień mogących mieć na nią wpływ w polityce rozwoju, również na poziomie regionalnym.

Na Dolnym Śląsku notuje się coraz częściej występujące zmiany pogodowe o wysokiej dynamice, skutkujące wzrastającą uciążliwością dla ekosystemów, działalności gospodarczej i jakości życia ludzi. Długoterminowe braki wody przeplatają się z nawałnymi deszczami oraz silnymi wiatrami, które w powiązaniu z uwarunkowaniami przestrzennymi danego obszaru, zwiększają ryzyko występowania wezbrań, podtopień, a także suszy i zagrożeń pożarowych. Są to zjawiska nasilające się, które wymagają pilnej interwencji.

Główne wyzwania z jakimi boryka się obecnie gospodarka wodna to przede wszystkim:

- zła jakość wód – klasyfikacja stanu ekologicznego 1736 jednolitych części wód rzek i jezior w dorzeczu Odry (który określa się na podstawie wyników badań wskaźników jakości wód wchodzących w skład elementów fizyko-chemicznych, biologicznych i hydromorfologicznych) wskazuje stan zły dla 1733, tj. dla 99,8%7 ,

- negatywne skutki zjawisk ekstremalnych (powodzi i suszy) – na tle zmieniającego się klimatu fatalne w skutkach zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią i obszarów o potencjale retencyjnym (retencja krajobrazowa), postępujące uszczelnianie powierzchni oraz przyspieszanie spływu wód ze zlewni prowadzi do rosnących szkód ekonomicznych i środowiskowych,
- przekształcenie rzek, jezior, obszarów mokradłowych i odwadnianie krajobrazu - zmiany hydromorfologiczne wód powierzchniowych, będące najczęściej wynikiem „rolnictwa odwodnieniowego” i ochrony przeciwpowodziowej osiągnęły w Polsce ogromną skalę przekształceń – dla polskich rzek rzędu 90% i ok. 40% polskich jezior.

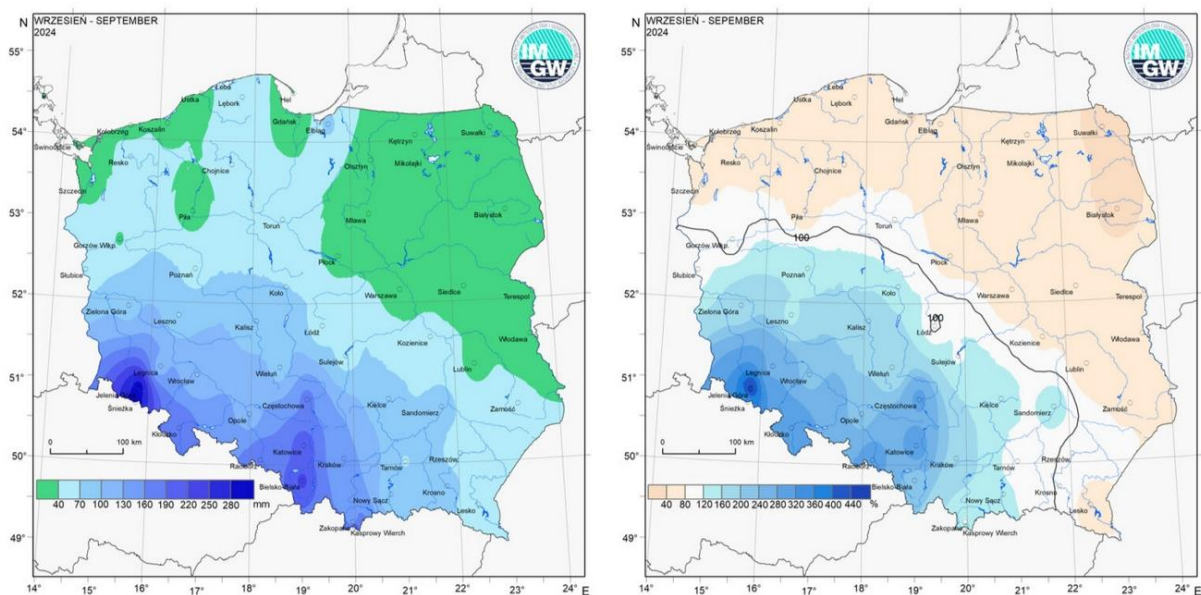
Ponadto zgodnie z dokumentem pn. „Charakterystyka wybranych elementów klimatu w Polsce we wrześniu 2024 roku” opracowanym przez zespół naukowców Zakładu Meteorologii i Klimatologii IGMW-PIB, analizując tło światowe oraz regionalne wynika, że wrzesień 2024 r. był 2. najcieplejszym wrześniem na świecie w historii pomiarów instrumentalnych (po wrześniu 2023 r.), ze średnią globalną temperaturą powietrza przy powierzchni ziemi wynoszącą 16,17°C, czyli o 0,73 stopnia wyższą od średniej z lat 1991-2020.

Anomalia temperatury powietrza przy powierzchni ziemi we wrześniu 2024 r. w stosunku do średniej z okresu 1991-2020 bezpośrednio związana jest ze średnią obszarowo temperaturą powietrza, która we wrześniu 2024 r. wyniosła w Polsce 16,9 C i była aż o 3,2 stopnia wyższa od średniej wieloletniej (1991-2020) dla tego miesiąca (1991-2020). Wrzesień 2024 r. pod względem termicznym był ekstremalnie ciepły niemalże w każdym regionie kraju, jedynie w Sudetach został sklasyfikowany jako miesiąc anomalnie ciepły. Najwyższą wartość temperatury powietrza (33,5°C) odnotowano 3 września 2024 r. w Legnicy (informacja dotyczy jedynie stacji synoptycznych).

Jeżeli chodzi o opady, to we wrześniu 2024 r. w dużej części Europy odnotowano opady powyżej średniej. Rozwój niżu genueńskiego (o nazwie Borys) nad Morzem Śródziemnym i jego późniejsze przemieszczanie się spowodowało w Europie Środkowej i Wschodniej obfite opady deszczu i powodzie, które wyrządziły znaczne szkody.

Rozkład przestrzenny sumy opadów we wrześniu był silnie zróżnicowany. Najwyższe sumy miesięczne, sięgające powyżej 290 mm, odnotowano na stacjach synoptycznych w Jeleniej Górze oraz na Śnieżce. Z kolei najniższe opady, poniżej 20 mm, wystąpiły na Podlasiu i Suwalszczyźnie. W stosunku do średniej wieloletniej (1991-2020) opady we wrześniu 2024 r. zawierały się pomiędzy 28,4% na stacji synoptycznej w Białymstoku do aż 453,6% w Jeleniej Górze.

Rozkład anomalii w stosunku do normy wieloletniej odzwierciedla w znacznym stopniu przestrzenny rozkład opadów:

Istnieje zatem pilna potrzeba wprowadzenia działań mających na celu zapobieganie zmianom klimatu, jak również zbudowanie odporności na niezwykle zróżnicowane zmiany klimatyczne przyczyniające się do powstawania zjawisk katastrofalnych. Dlatego też drugą główną zmianą programu FEDS, wynikającą z przeglądu śródkresowego, jest potrzeba realokacji części niewykorzystywanych środków EFRR w obszary nie ujęte w obowiązującym programie regionalnym. Wobec przytoczonych wyżej, pogłębiających się zmian klimatu na Dolnym Śląsku oraz ich skutków wymuszona zostaje ingerencja funduszy UE w ten obszar tematyczny. Konieczne są zatem działania mające na celu poprawę zdolności adaptacji do zmian klimatu, minimalizowanie ich skutków, zapobieganie ryzyku i zapewnienie odporności na klęski żywiołowe (m.in. pożary, susze) na terenie województwa dolnośląskiego.

IZ FEDS proponuje uzupełnienie zapisów programu w Priorytecie 2. Fundusze na rzecz środowiska na Dolnym Śląsku poprzez dodanie nowego celu szczegółowego: (iv) wspieranie przystosowania się do zmian klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego.

W ramach tego celu środki zostaną ukierunkowane na następujące działania:

- wspierane będą między innymi zrównoważone systemy gospodarowania wodami opadowymi i roztopowymi (w szczególności zapewniających skuteczne zatrzymanie tych wód w miejscu opadu, połączone z ich infiltracją, z wykorzystaniem rozwiązań opartych na przyrodzie np. ogrody deszczowe, rozszczelnienie i zwiększanie chłonności nawierzchni, rowy i powierzchnie infiltracyjne) tj. kanalizacja deszczowa oraz zielono-niebieska infrastruktura.
- retencja wód opadowych oraz wsparcie terenów zieleni (mogące również skutkować zwiększeniem ich powierzchni), które pozwolą zmniejszyć zjawisko tzw. wysp ciepła oraz będą stanowić zabezpieczenie przed podtopieniami, ulewami oraz suszą.
- z uwagi na rosnące ryzyko pożarów będące następstwem zmian klimatu, istotne są również inwestycje w zakresie ochrony przed pożarami. Mogą one obejmować między innymi systemy obserwacji i łączności przeciwpożarowej (np. maszty, dostrzegalnie pożarowe, urządzenia telewizyjnej przemysłowej do obserwacji), ale również drogi pożarowe, zbiorniki wodne do celów ppoż.

- istotnym wyzwaniem dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zwiększenia odporności na klęski żywiołowe jest doposażenie służb ratowniczych (OSP, WOPR, GOPR). Kluczowy jest tu zakup sprzętu niezbędnego do skutecznego prowadzenia akcji ratowniczych lub usuwania skutków zjawisk katastrofalnych (w tym pojazdy, jednostki pływające oraz drony). Wsparcie uzyska także infrastruktura dla tych służb stanowiąca niezbędny element prowadzenia ich działalności.

Ukierunkowanie środków na nowy cel szczegółowy pozwoli na efektywniejsze wdrażanie programu i szybszą kontraktację oraz certyfikację środków. Ponadto wspieranie tych działań jest zgodne z przyjętą przez Komisję Europejską Strategią Unii Europejskiej w zakresie przystosowania się do zmian klimatu (COM(2021) 82 final), w której szczególnie podkreśla, że przystosowywanie się do zmiany klimatu nie powinno być traktowane jako koszt, ale jako inwestycja, jak również konieczność przystosowania się do zmiany klimatu ma wywołać reakcję systemową, wpłynąć na wszystkie sektory i poziomy zarządzania.

W systemie STRATEG (system monitorowania rozwoju) wskaźnik pn. Udział powierzchni terenów zieleni w miastach w powierzchni ogółem pokazuje niewielki, aczkolwiek stopniowy wzrost. W 2014 roku wskaźnik ten miał wartość 4,64%, natomiast w roku 2022 – 4,80%. Zatem predysponowanie środków z celu 2.7 na nowoutworzony cel 2.4 dotyczący adaptacji do zmian klimatu może stanowić dodatkowy impuls do wzrostu i „zazieleniania” obszarów miejskich.

Ponadto aby poprawić konkurencyjność i odporność dolnośląskiej gospodarki w zakresie zielonej i cyfrowej transformacji, w celu strategicznego wykorzystania już istniejących środków, wprowadzono cel szczegółowy RSO1.6 wspieranie inwestycji przyczyniających się do realizacji celów STEP, o których mowa w art. 2 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/795 z dnia 29 lutego 2024 r. w sprawie ustanowienia Platformy na rzecz Technologii Strategicznych dla Europy (STEP) oraz zmiany dyrektywy 2003/87/WE oraz rozporządzeń (UE) 2021/1058, (UE) 2021/1056, (UE) 2021/1057, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 223/2014, (UE) 2021/1060, (UE) 2021/523, (UE) 2021/695, (UE) 2021/697 i (UE) 2021/241.

W ramach ww. celu szczegółowego zakłada się:

- wsparcie na działania związane z rozwojem potencjału badań i innowacji poprzez realizację bonów na innowacje dla MŚP w zakresie technologii krytycznych w następujących formułach:
 - dofinansowanie usług B+R świadczonych przez podmioty działające w obszarze usług B+R, w szczególności jednostki naukowe, przyczyniających się do rozwoju innowacyjnych, nowych lub znacząco ulepszonych wyrobów, usług, technologii produkcji, m. in. poprzez transfer wiedzy z nauki do biznesu;
 - realizacja usług proinnowacyjnych i prorozwojowych świadczonych na rzecz MŚP przez akredytowane na poziomie kraju lub regionu IOB oraz jednostki naukowe i organizacje badawcze. W ramach usług proinnowacyjnych przewiduje się wsparcie m. in. usług transferu technologii – asysty w transferze i komercjalizacji (brokering), inkubacji, akceleracji projektów B+R+I, usług demonstracji technologii. System akredytacji zapewni odpowiednią jakość usług świadczonych przedsiębiorcom. Wsparcie odbywać się będzie w systemie popytowym – przedsiębiorca wybierze jednostkę, w której zrealizuje bon na usługę proinnowacyjną/prorozwojową spośród tych, które posiadają akredytację na daną usługę.
- wsparcie inwestycyjne dla przedsiębiorstw z sektora produkcyjnego i usługowego technologii krytycznych obejmujące m.in. zakup maszyn i sprzętu lub rozbudowę przedsiębiorstwa, wdrożenie prac B+R, zakup własności intelektualnej;

- wspieranie inwestycji w infrastrukturę przeznaczoną dla technologii krytycznych, w tym inwestycji w infrastrukturę biznesową dla MŚP. Wsparcie to skierowane będzie na tworzenie i rozwój infrastruktury jednostek świadczących usługi dla MŚP, w tym inkubatorów, centrów rozwoju przedsiębiorczości, parków przemysłowych i technologicznych, umożliwiającej np. rozwój usług inkubacyjnych, laboratoryjnych, badawczo-wdrożeniowych.

Inne proponowane zmiany programu FEDS mają głównie charakter techniczny i porządkujący. Podyktowane są koniecznością m.in. usprawnienia i zwiększenia efektywności zarządzania oraz wdrażania programu FEDS i znajdują się w tabeli proponowanych zmian.

Dodatkowe informacje:

- wszelkie zmiany finansowe, gospodarcze lub społeczne mające znaczenie dla sytuacji regionu;
- w szczególności wyzwania demograficzne lub wszelkie inne zmiany demograficzne o szczególnym znaczeniu dla regionu, uwzględniając między innymi następujące aspekty:
 - wpływ na rynki pracy (niedobór umiejętności/siły roboczej);
 - wpływ na atrakcyjność i potencjał rozwojowy regionu;
 - wpływ na świadczenie usług społecznych, planowanie przestrzenne i inwestycje publiczne;
- w przypadku programów obejmujących regiony stojące w obliczu wyzwań demograficznych – a zwłaszcza regiony znajdujące się w tzw. pułapce niedoboru talentów (lub nią zagrożone)²⁰ – może zaistnieć potrzeba ponownego przeanalizowania/rozszerzenia priorytetów/działań pierwotnie zaplanowanych w programie jako działań podejmowanych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne lub szczególne potrzeby regionu i obszarów.

2. Najważniejsze efekty stosownych ewaluacji (w szczególności rekomendacje z ewaluacji oraz przewidywany sposób ich uwzględnienia przez Instytucję Zarządzającą)

IZ FEDS nie posiada na obecnym etapie realizacji programu wyników z ewaluacji zaplanowanych do oceny interwencji w perspektywie 2021-2027. Niemniej jednak uwzględniane są rekomendacje z ewaluacji przeprowadzonych w perspektywie 2014-2020, które mają przełożenie na program i bieżący okres wdrażania środków UE. „Ewaluacja mid-term postępu rzeczowego RPO WD 2014-2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania” rekomenduje między innymi:

- możliwość szerszego stosowania trybu pozakonkursowego w ramach RPO województwa dolnośląskiego w przyszłej perspektywie finansowej (np. w zakresie działań obecnie realizowanych w ramach OP 9);
- uproszczenie procedur związanych z aplikowaniem o środki w ramach przyszłej perspektywy finansowej;
- kontynuację dotychczasowych typów działań, ze szczególnym uwzględnieniem działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej, multimodalności, działań rewitalizacyjnych (które cieszą się szczególnie dużym zainteresowaniem i występuje dalszy potencjał do realizacji inwestycji w tym zakresie) edukacji oraz inwestycji drogowo-kolejowych.

²⁰ Zgodnie z COM (2023) 32 „Wykorzystanie potencjału talentów w regionach Europy”, w Polsce dotyczy to 8 regionów: woj. łódzkie, opolskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, lubelskie, podkarpackie, podlaskie, mazowieckie regionalne. https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/harnessing-talent-platform/talent-boost-mechanism_en#inline-nav-4

Jednocześnie badanie pn. „Ocena wpływu działań podejmowanych w ramach Osi priorytetowej 3 Gospodarka niskoemisyjna RPO WD 2014-2020 na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych i pyłów” rekomenduje:

- kontynuację działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej w ramach programu FEDS 2021-2027, w zakresie przyjętym w nowym programie;
- koncentrację wsparcia przede wszystkim na podmiotach publicznych, mających ograniczone możliwości budżetowe, a zarazem mające największe znaczenie dla społeczeństwa jako całości. Rekomenduje się wykorzystanie w ramach FEDS 2021-2027 – zgodnie z przyjętymi założeniami – kryterium premiującego realizację kompleksowych działań, zgodnych z identyfikowanym zapotrzebowaniem, w tym przede wszystkim z potrzebami obszarów najbardziej wymagających wsparcia z zakresu gospodarki niskoemisyjnej;

W ramach FEDS w III/IV kw. 2024 r. – IV kw. 2025 r. planowane jest badanie pn. Ewaluacja bieżąca kryteriów i systemu wyboru projektów FEDS 2021-2027. Projekt Szczegółowego Opisu Zamówienia jest konsultowany z Grupą Sterującą Ewaluacją Programów Regionalnych.

Dodatkowe informacje:

- w przypadku, gdy IZ nie posiada na obecnym etapie wyników ewaluacji należy opisać badania/ewaluacje przewidziane do realizacji w najbliższym roku (2025 r.);
- sugeruje się uwzględnienie również ewaluacji ex-post dla perspektywy 2014-2020 oraz innych ewaluacji, które mają przełożenie na program;
- należy wziąć pod uwagę ewaluacje przede wszystkim na poziomie programu, krajowe lub unijne ewaluacje mogą być wzięte pod uwagę, jeśli zawierają istotne rekomendacje dla danego programu.

3. Postępy w osiągnięciu celów pośrednich przy uwzględnieniu istotnych trudności napotkanych podczas wdrażania programu oraz spełnieniu zobowiązań określonych w Terytorialnych Planach Sprawiedliwej Transformacji tam, gdzie mają one zastosowanie (w szczególności czy istnieją zobowiązania, w przypadku których napotkano szczególne trudności w realizacji i w jaki sposób problemy w realizacji zostały/zostaną rozwiązane)

Informacja tabelaryczna w załączeniu (zał. 1).

Dodatkowe informacje:

- opis realizacji celów pośrednich wskaźników oddzielnie dla każdego celu szczegółowego;
- opis czynników wpływających na osiągnięcie celów pośrednich;
- opis innych czynników wpływających na realizację np. istotnych kryzysów zakłócających wdrażanie programu;
- wyjaśnienia dotyczące słabych wyników w zakresie priorytetów/celów szczegółowych lub wyników osiągniętych ze znaczącą nadwyżką. Elementy, które można przedstawić w formie wyjaśnienia to m.in początkowe opóźnienia w programowaniu, błędne założenia przy ustalaniu celów pośrednich, nieprawidłowe wykorzystanie wskaźnika, podjęta decyzja o wyborze projektów, ale opóźnienia we wdrażaniu, brak zainteresowania ze strony potencjalnych wnioskodawców, słaba zdolność do realizacji działań itp.;
- założenia wdrażania na pozostałe lata tego okresu programowania oraz wszelkie środki zaradcze lub refleksja nad strategicznymi działaniami w priorytetach/celach szczegółowych, gdzie osiągnięto słabsze wyniki;
- ocena czy cele są nadal realistyczne/ czy istnieje potrzeba zmiany wartości docelowych wskaźników ze względu na ocenę śródkresową, realokację kwoty elastyczności lub modyfikację programu pod kątem inicjatywy STEP;

- w przypadku programów z celami w zakresie wkładu na rzecz klimatu (nie dla wszystkich programów) należy wziąć pod uwagę najnowsze dostępne dane, a także najnowszą ocenę celów dotyczących wkładu w działania w dziedzinie klimatu. Należy ocenić postęp we wdrażaniu tego celu w programie na podstawie wydatków kwalifikowalnych zadeklarowanych przez beneficjentów według rodzajów interwencji związanych z wkładem w działania związane z klimatem.

II. Opis zmian w programie na podstawie art. 18 ust. 2 i 3 rozporządzenia 2021/1060

Wypełniają wyłącznie Instytucje Zarządzające, które dokonują zmian w programie

Punkt II. formularza wypełniają Instytucje Zarządzające, które zdecydowały się na wprowadzenie zmian do programu w wyniku oceny przeglądu śródkresowego. W przypadku braku zmian należy pominąć punkty II i III formularza i wypełnić punkt IV. W obu przypadkach należy odnieść się bezpośrednio do ramki nr 4 dotyczącej przeglądu śródkresowego w Sprawozdaniu krajowym na 2024 roku dotyczącym Polski oraz Zaleceń Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski na 2024 rok.

1. Opis alokacji zasobów finansowych w podziale na priorytety (w tym propozycję ostatecznej alokacji kwoty elastyczności, o której mowa w art. 86 ust. 1 akapit drugi) oraz uzasadnienie wprowadzonych zmian.

Uwaga: zmiany należy powiązać z wybranymi elementami oceny przeglądu śródkresowego zawartymi w punkcie I. częściach A i B formularza.

Informacja tabelaryczna w załączeniu (zał. 2).

Dodatkowe informacje:

Sprawozdanie krajowe dotyczące Polski opublikowane w ramach wiosennego pakietu Semestru Europejskiego 2024 zawiera ramkę nr 4 z kierunkami interwencji dla przeglądu śródkresowego (tzw. Box 4 Mid-term review). Wskazano w niej obszary inwestycji już uwzględnione w priorytetach programów, które pozostają istotne i zasługują na szczególną uwagę i kontynuację, a także priorytety lub obszary, które należałoby wziąć pod uwagę w przeglądzie śródkresowym/w których zwiększenie środków może być uzasadnione.

W odniesieniu do tych obszarów inwestycji, które w ramach kontynuacji zostały wskazane jako istotne (drugi akapit w ramach Box 4) należy wyjaśnić:

- czy środki finansowe przeznaczone na już zaplanowane priorytety wskazane w ramce zostały utrzymane/wzmocnione?

Jeśli nie, należy przedstawić uzasadnienie odnośnie braku kontynuacji/wzmacniania finansowania na te priorytety.

W przypadku priorytetów lub obszarów, dla których w ramce dotyczącej przeglądu śródkresowego (Box 4) wskazuje się, że należałoby je wziąć pod uwagę w przeglądzie śródkresowym/w których zwiększenie środków może być uzasadnione (trzeci akapit) należy wskazać:

- czy część lub cała kwota elastyczności zostanie przydzielona na wsparcie takich priorytetów?

Jeśli tak, czy kwota przeznaczona na te priorytety jest dobrze uzasadniona? Czy realokacja środków finansowych zmniejsza kwoty przydzielone na już zaplanowane priorytety/priorytety wskazane w ramce jako zasługujące na szczególną uwagę?

Jeśli nie, proszę wyjaśnić, dlaczego na te priorytety nie przydzielono kwoty elastyczności?

W przypadku przydzielenia kwoty elastyczności przynajmniej częściowo na obszary niewymienione jako priorytetowe w ramce dotyczącej przeglądu śródkresowego należy wskazać:

- czy kwota elastyczności powinna być przydzielona na obszary niewymienione w ramce?

- jeśli tak, proszę przedstawić odpowiednie uzasadnienie (na podstawie analizy zawartej w załącznikach nr 14 lub nr 17 do Sprawozdania krajowego dla Polski na 2024 r.).

W załączeniu należy dołączyć tabele wskazujące na przeprowadzane realokacje (przed i po) – zmiany powinny być oznaczone na czerwono.

2. Opis zmienionych lub nowych celów końcowych

Uwaga: zmiana lub nowe cele należy powiązać z wybranymi elementami oceny przeglądu zawartymi w punkcie I. częściach A i B formularza.

Zmiany dotyczą ujednolicenia i wprowadzenia właściwych kodów i nazw wskaźników a także zmian metodologicznych w określaniu wartości docelowych wskaźników. Zmiany dotyczą następujących wskaźników w ramach celów szczegółowych FEDS:

➤ RSO1.1

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO01 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże; RCO02 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji; RCO06 Naukowcy pracujący we wspieranych obiektach badawczych; RCO10 Przedsiębiorstwa współpracujące z organizacjami badawczymi; PLRO007 Liczba realizowanych projektów B+R; PLRO209 Udział podmiotów instytucjonalnych w procesie przedsiębiorczego odkrywania;

Usunięcie wskaźnika produktu: PLRO018 Liczba wspartych klastrów

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników rezultatu: RCR02 Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne (w tym: dotacje, instrumenty finansowe); PLRR001 Wartość nakładów na działalność B+R we wspartych przedsiębiorstwach;

Uzasadnienie: Konieczność dostosowania wartości wskaźników do aktualnych wartości alokacji wynikających z realizacji i wdrażania programu, w tym w zakresie wygoszparowania środków na oś "powodziową"

➤ RSO1.2

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: PLRO012 Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4 – transakcja;

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników rezultatu: RCR11 Użytkownicy nowych i zmodernizowanych publicznych usług, produktów i procesów cyfrowych

Uzasadnienie: Zmiana metodologii wskaźnika z uwagi na rzeczywiste wartości realizowanych projektów.

➤ RSO1.3

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO01 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże; RCO04 Przedsiębiorstwa otrzymujące wsparcie niefinansowe; RCO03 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem z instrumentów finansowych;

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników rezultatu: RCR01 Miejsca pracy utworzone we wspieranych podmiotach; RCR03 Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) wprowadzające innowacje produktowe lub procesowe; RCR18 MŚP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości po jego utworzeniu.

Uzasadnienie: Zmiana wynika ze zmniejszenia alokacji w RSO. 1.3 oraz ze znacznego przeszacowania wskaźnika już na etapie tworzenia Strategii Inwestycyjnej Instrumentów Finansowych w Programie Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027, o czym świadczy przypis 19: Wykonawca analizy ex-ante pragnie zwrócić uwagę, iż wartość wskaźnika liczby przedsiębiorstw objętych wsparciem jest przeszacowany. Konieczne jest zatem ustalenie mniejszego poziomu tego wskaźnika – odpowiadającą specyfice oferowanego wsparcia oraz instrumentów finansowych i generowania przez nie efektów zatrudnieniowych.

Konkludując, wprowadza się zmianę metodologii wskaźnika, które umożliwią oszacowanie prognozowanego poziomu zapotrzebowania MŚP na instrumenty zwrotne w perspektywie 2021-2027.

Ponadto Uchwała Nr 2/25 stałej grupy roboczej ds. przedsiębiorstw i innowacji powołanej w ramach Komitetu Monitorującego programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 z dnia 7 stycznia 2025 r. wskazuje rekomendacje zmiany wskaźników programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027, w zakresie tego celu szczegółowego.

➤ RSO2.4

Dodanie nowych celów końcowych produktów: PLRO041 Liczba jednostek służb ratowniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof; RCO24 Inwestycje w nowe lub zmodernizowane systemy monitorowania, gotowości, ostrzegania i reagowania w kontekście klęsk żywiołowych i katastrof w przypadku klęsk żywiołowych; oraz rezultatu: RCR35 Ludność odnosząca korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej

Uzasadnienie: Przedstawienie wskaźników produktu i rezultatu dla nowo wprowadzonego celu szczegółowego RSO2.4.

➤ RSO2.5

Zmiana wartości docelowej dla wskaźnika produktu: RCO31 Długość nowych lub zmodernizowanych sieci kanalizacyjnych w ramach zbiorowych systemów odprowadzania ścieków;

Uzasadnienie: Z uwagi, iż cel szczegółowy na chwilę obecną realizowany jest głównie przez instrumenty terytorialne zachodzi konieczność zweryfikowania i zmiany metodologii wskaźnika produktu wobec zatwierdzonych Strategii ZTI/IIT i propozycji projektowych w obszarze gospodarki wodno-ściekowej. Dane te nie były znane na etapie programowania.

➤ RSO2.7

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO26 Zielona infrastruktura wybudowana lub zmodernizowana w celu przystosowania się do zmian klimatu; RCO74 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego; PLRO071 Liczba wspartych form ochrony przyrody;

Zmiana wartości docelowej dla wskaźników rezultatu: RCR95 Ludność mająca dostęp do nowej lub udoskonalonej zielonej infrastruktury; DOL1R Powierzchnia wspartych obszarów chronionych;

Uzasadnienie: Konieczność dostosowania tabel do aktualnych wartości alokacji wynikających z realizacji i wdrażania programu, w tym utworzenie nowego celu 2.4 i priorytetu powodziowego.

➤ RSO2.8

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO57 Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego;

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników rezultatu: RCR62 Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego;

Uzasadnienie: Z uwagi na fakt, iż cały cel szczegółowy RSO2.8 dotyczący mobilności miejskiej realizowany jest przez instrumenty rozwoju terytorialnego, konieczne jest dostosowanie wartości docelowej wskaźnika produktu do zidentyfikowanych w strategiach ZIT/IIT projektów. Dane te na etapie programowania nie były znane.

➤ RSO3.2

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO46 Długość dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T; RCO50 Długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych – poza TEN-T; RCO57 Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego;

Uzasadnienie: Konieczność dostosowania wartości docelowych wskaźnika w szczególności w związku z realokacją środków na priorytet powodziowy.

➤ RSO4.5

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników: RCO69 Pojemność nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej; PLRO133 Liczba wspartych podmiotów wykonujących działalność leczniczą; RCR73 Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych placówek opieki zdrowotnej;

Uzasadnienie: Zmiana wartości docelowej wskaźnika i metodologii jest wynikiem realokacji środków na cel szczegółowy dot. adaptacji do zmian klimatu.

➤ RSO5.1

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników rezultatu: RCR77 Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem;

Uzasadnienie: Kluczowe jest przedstawienie danych wskaźnikowych w oparciu o wartości podpisanych umów dla projektów wskazanych w Strategiach ZIT/IIT. Dane te nie były znane na etapie programowania.

➤ ESO4.4

Usunięcie wskaźników produktu: PLDCO08 Liczba osób objętych wsparciem w obszarze zdrowia;

Uzasadnienie: W związku z brakiem zdiagnozowanych konkretnych potrzeb zdrowotnych w regionie, planuje się rezygnację z interwencji w obszarze zdrowia w celu d) i realokację środków do celu szczegółowego f).

Ponadto porządkująca zmiana wskaźnika PLDCR01 na EECR03.

➤ ESO4.9

Zmiana wskaźników produktu: EECO13 Obywatele państw trzecich;

Uzasadnienie: Konieczna zmiana wartości wskaźnika w związku z realokacją środków.

➤ ESO4.11

Zmiana wskaźnika produktu: PLDKCO01 Liczba wdrożonych programów polityki zdrowotnej;

Uzasadnienie: Zgodnie z rozpoznaniem potrzeb w obszarze zdrowia w celu k) planuje się realizację 1 PPZ oraz działań w zakresie deinstytucjonalizacji, które nie są objęte formułą PPZ.

➤ JSO8.1

Zmiana wartości docelowych dla wskaźników produktu: RCO01 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże; RCO02 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji; RCO18 Lokale mieszkalne o lepszej udoskonalonej charakterystyce energetycznej; RCO22 Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii ciepłej); RCO57 Pojemność ekologicznego taboru do zbiorowego transportu publicznego; PLRO241 Powierzchnia budynków MŚP poddanych termomodernizacji;

Uzasadnienie: Wartość wskaźników oparto o realizację programu FEDS i postęp we wdrażaniu poprzez ujęcie i przeanalizowanie naborów organizowanych w tym obszarze oraz korekty zapisów w dokumencie metodologicznym. Ponadto zmiana wynika także z realokacji środków w ramach celu szczegółowego.

Zmiana wartości docelowej dla wskaźników rezultatu: RCR31 Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energii elektrycznej, energii ciepłej); RCR62 Roczna liczba użytkowników nowego lub zmodernizowanego transportu publicznego;

Uzasadnienie: Wartość wskaźnika oparto o realizację programu FEDS i postęp we wdrażaniu poprzez ujęcie i przeanalizowanie naborów organizowanych w tym obszarze. Wartość wskaźnika oszacowano na poziomie – wartość bazowa 36,81 MWh/rok; wartość docelowa 82 109 MWh/rok biorąc pod uwagę podpisane umowy o dofinansowanie dla 82 projektów. W przypadku wskaźnika RCR62 dokonano korekty biorąc pod uwagę postęp wdrażania i realizacji programu.

➤ RSO2.10 (Priorytet 13)

Dodanie nowych celów końcowych: RCO46 Długość dróg przebudowanych lub zmodernizowanych – poza TEN-T; RCR55 Roczna liczba użytkowników nowo wybudowanych, przebudowanych, rozbudowanych lub zmodernizowanych dróg;

Uzasadnienie: Przedstawienie wskaźników produktu i rezultatu dla nowo wprowadzonego celu szczegółowego RSO2.10 – priorytetu powodziowego (13).

➤ RSO1.6 (Priorytet 14)

Dodanie nowych celów końcowych: RCO01 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże; RCO02 Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w formie dotacji; PLRR001 Wartość nakładów na działalność B+R we wspartych przedsiębiorstwach;

Uzasadnienie: Przedstawienie wskaźników produktu i rezultatu dla nowo wprowadzonego celu szczegółowego RSO1.6 – priorytetu STEP (14)

Kolejną zmianą techniczną jest wskazanie rzeczywistych wartości celów pośrednich oraz celów końcowych dla wskaźników pomocy technicznej w ramach Priorytetu PT EFRR, PT EFS+, PT FST a także modyfikacji w zakresie wskaźników, które nie będą realizowane w poszczególnych funduszach.

Dodatkowe informacje:

- należy opisać zmiany będące wynikiem przeglądu;
- należy wskazać opis zmienionych i nowych celów końcowych oddzielnie dla każdego priorytetu;
- nie muszą być to tylko zmiany związane ze zmianą wskaźników;
- jeśli zmiany dotyczą wskaźników w załączeniu należy dołączyć tabele ze wskaźnikami ram wykonania – przed i po zmianie wartości celów końcowych (układ tabel powinien być taki jaki jest w programie, oddzielnie dla produktów i dla rezultatów a zmiany powinny być oznaczone na czerwono).

[Wkład do tego punktu należy uzupełnić w ustrukturyzowanej tabeli zmian programu]

3. Opis zmian, które nie wynikają z oceny przeglądu śródkresowego.

Kolejnym istotnym wyzwaniem stojącym przed Instytucją Zarządzającą Funduszami Europejskimi dla Dolnego Śląska 2021-2027 (FEDS 2021-2027) jest uwzględnienie zapisów strategii rozwoju terytorialnego, które na etapie negocjacji programu nie były znane. Zgodnie z zapisami FEDS szczegółowy zakres interwencji wraz z przypisanymi odpowiednimi wskaźnikami produktu, rezultatu i kodami interwencji oraz związanymi z nimi kwotami wsparcia zostanie wskazany poprzez odpowiednią zmianę FEDS za zgodą KE po ocenie i zatwierdzeniu poszczególnych Strategii ZIT zawierających listy projektów planowanych do realizacji.

- 24 sierpnia 2023 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Wrocławskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027,
- 18 grudnia 2023 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029,
- 15 kwietnia 2024 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2021-2027,
- 19 kwietnia 2024 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027,
- 18 czerwca 2024 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Południowego Obszaru Funkcjonalnego,
- 6 sierpnia 2024 r. została wydana opinia dla Strategii Innego Instrumentu Terytorialnego Subregionu Wrocławskiego,
- 6 sierpnia 2024 r. została wydana opinia dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Zachodniego Obszaru Integracji na lata 2021-2027.

Każda ze strategii zawiera diagnozę obszaru realizacji instrumentu terytorialnego, cele jakie mają być realizowane ze wskazaniem podejścia zintegrowanego (gdzie dotyczy), oczekiwane rezultaty poszczególnych inwestycji, listy projektów planowanych do realizacji wraz z informacją na temat sposobu ich wskazania oraz powiązania z innymi projektami, warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii oraz opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie. Zdiagnozowanie potencjałów i problemów występujących na danym obszarze pozwoliło skorelować niezbędne działania inwestycyjne ze środkami europejskich możliwe do realizacji w ramach FEDS 2021-2027.

Konkludując, w związku z otrzymaną interpretacją KE wyrażoną w piśmie p. Dyrektor Emmy Toledano Laredo (Ref. Ares(2024)39559547 - 03/06/2024) na temat braku kwalifikowalności interwencji w przypadku, gdy nie ma wprowadzonego do programu kodu interwencji odpowiadającego danej

operacji wprowadzane są zmiany techniczne, porządkujące do programu dotyczące w szczególności działań dla instrumentów terytorialnych, które zgodnie z założeniem Parlamentu Europejskiego i Rady realizowane są w oparciu o strategię rozwoju terytorialnego.

„Szczegółowy zakres interwencji w Celu Polityki 5 wraz z przypisanymi odpowiednimi wskaźnikami produktu oraz rezultatu i kodami interwencji zostanie zmodyfikowany poprzez odpowiednią zmianę programu na późniejszym etapie po ocenie i zatwierdzeniu poszczególnych Strategii ZIT/IIT zawierających listy projektów planowanych do realizacji, które opracowane zostaną na podstawie zdiagnozowanych potrzeb i potencjałów poszczególnych obszarów instrumentów terytorialnych przy odpowiednich konsultacjach i zaangażowaniu partnerów społecznych w myśl zasady partnerstwa”.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w momencie negocjacji i zatwierdzania programu FEDS strategię rozwoju terytorialnego, jak również ich zakres operacji nie były znane. Obecnie wszyscy przedstawiciele instrumentów rozwoju terytorialnego przedłożyli do opiniowania strategię ZIT/IIT i mają pozytywną opinię. Powyższe pozwoliło przeanalizować jakie zakresy interwencji zostały przez poszczególne obszary zidentyfikowane i ujęte w dokumentach strategicznych, dzięki czemu wprowadzenie zmian do programu jest niezbędne do jego prawidłowej realizacji, jak również do efektywnego wdrażania działań zaplanowanych przez Zintegrowane Inwestycje Terytorialne i Inny Instrument Terytorialny.

W ramach priorytetu 6. Fundusze Europejskie bliżej mieszkańców Dolnego Śląska (cs. 5.1) wprowadzone zostają następujące kody interwencji:

- 016. Rozwiązania ICT, usługi elektroniczne, aplikacje dla administracji,
- 041. Renowacja istniejących budynków mieszkalnych pod kątem efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające,
- 042. Renowacja istniejących budynków mieszkalnych do celów efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające zgodne z kryteriami efektywności energetycznej,
- 044. Renowacja zwiększająca efektywność energetyczną lub działania w zakresie efektywności energetycznej w odniesieniu do infrastruktury publicznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające,
- 045. Renowacja zwiększająca efektywność energetyczną lub działania w zakresie efektywności energetycznej w odniesieniu do infrastruktury publicznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające zgodne z kryteriami efektywności energetycznej,
- 121. Infrastruktura na potrzeby wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem,
- 122. Infrastruktura na potrzeby szkolnictwa podstawowego i średniego.

W ramach priorytetu 9. Fundusze Europejskie na rzecz transformacji obszarów górniczych na Dolnym Śląsku (cs. 8.1) wprowadzone zostają następujące kody interwencji:

- 041. Renowacja istniejących budynków mieszkalnych pod kątem efektywności energetycznej, projekty demonstracyjne i działania wspierające,
- 043. Budowa nowych energooszczędnych budynków,
- 075. Wsparcie ekologicznych procesów produkcyjnych oraz efektywnego wykorzystywania zasobów w MŚP,
- 121. Infrastruktura na potrzeby wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem
- 122. Infrastruktura na potrzeby szkolnictwa podstawowego i średniego,
- 148. Wsparcie na rzecz wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (z wyłączeniem infrastruktury)
- 170. Zwiększenie zdolności instytucji programu oraz podmiotów związanych z wdrażaniem funduszy,

co wynika z braku przypisanych tych kodów interwencji do celu szczegółowego, mimo, iż zarówno w TPST jak i w FEDS w opisie interwencji możliwych do realizacji ten zakres występuje:

„- infrastruktura na rzecz kształcenia i włączenia społecznego: poprawa dostępności i jakości infrastruktury edukacyjnej szkolnictwa ponadpodstawowego ogólnego w zakresie nauk ścisłych w obszarze STEM/STEAM, (...)”.

W ramach celu gospodarczego planowane są do realizacji kierunki działań:

- wsparcie dotacyjne w inwestycje MŚP przyczyniające się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i dekarbonizacji, wdrażania rozwiązań GOZ, zmniejszania energochłonności procesów i usług w tym doradztwo dla firm w zakresie audytów energetycznych oraz technologicznych w kierunku rozwoju GOZ i transformacji cyfrowej jako komponent projektu inwestycyjnego;

W ramach celu środowiskowego planowane są do realizacji kierunki działań:

„ - wsparcie inwestycji publicznych w zakresie budownictwa o znacznie podwyższonych parametrach charakterystyki energetycznej - budynki demonstracyjne użyteczności publicznej.”

Podkreślenia wymaga fakt, iż proponowane zmiany są porządkujące wręcz techniczne i nie wpływają na zmiany wartości docelowych wskaźników. Dotyczą wyłącznie uporządkowania kwestii kategorii interwencji i nie wchodzą w zakres merytoryczny interwencji.

Dodatkowe informacje:

- opis oddzielnie dla każdego priorytetu

[Wkład do tego punktu należy uzupełnić w ustrukturyzowanej tabeli zmian programu]

III. Zmieniony program

Załącznik do formularza jako plik WORD w trybie rejestruj zmiany.

IV. Uzasadnienie dla braku zmian w programie

Wypełniają wyłącznie Instytucje Zarządzające, które w wyniku oceny przeglądu śródkresowego, zdecydowały nie wprowadzać zmian do programu.

Uzasadnienie braku zmian w programie należy powiązać z wybranymi elementami oceny przeglądu zawartymi w punkcie I częściach A i B formularza, w szczególności należy odnieść się do treści ramki nr 4 dotyczącej przeglądu śródkresowego w Sprawozdaniu krajowym na 2024 roku dotyczącym Polski oraz Zaleceń Rady w sprawie polityki gospodarczej, polityki społecznej, polityki zatrudnienia, polityki strukturalnej i polityki budżetowej Polski na 2024 rok.